

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Trauma

Hur pedagoger i förskolan förstår och möter barn med trauma

Nora Chahade, Najma Salad, Hawa Hussein
Förskolläraryrket

Uppsats/Examensarbete: 15 hp
Kurs: LÖXA2G
Nivå: Grundnivå
Termin/år: HT/2020
Handledare: Thomas Jordan
Examinator: xx

Nyckelord: Trauma, självkänsla, empati, bemötande, samverkan, kommunikation

Abstract

Vår studie riktar sig mot att undersöka om förskollärare har en strategi som kan stödja barn som utsätts för trauma, om så är fallet, vilken typ av strategi är det och vilken kunskap har de? Syftet med studien är också att genom intervjuer se och förstå hur förskollärare möter barn med traumatiska upplevelser och hur olika strategier påverkar barnen. Denna studie lyfter även sex vuxnas tidigare erfarenheter med trauma i förskolan och hur de önskar att förskoleverksamheten ska fortsätta bemöta barn med trauma.

I den här studien har vi två perspektiv där det ena bygger på fyra pedagogers sätt att arbeta med barn som har upplevt trauma och det andra är vuxna som har upplevt trauma när de var i förskoleåldern. Dessutom hur de hanterades av förskollärare och vad de nu önskar att förskollärare ska ha i åtanke vid hanteringen av barn med trauma. I detta arbete använde vi strukturerade intervjuer med frågor formulerade med avsikt att få ett brett perspektiv på förskollärarnas erfarenheter i verksamheten. Vår teoretiska inställning är fenomenografisk teori. De centrala begreppen i vår undersökning är *trauma*, *empati*, *krispedagogik* och *lågaaffektivt bemötande*. Dessa begrepp valdes för att de ger förståelse i vad trauma är och hur man bäst kan agera i bemötandet med barn som upplevt trauma. Studiens slutsats landar på att alla barn ska bemötas efter sina behov då de alla är olika. Även att pedagoger bör vara medvetna om hur mycket de påverkar barn, då detta kan hjälpa barnet långt in i vuxenlivet genom visad nyfikenhet kring vad barn erfar och inte hastigt bedöma barnets beteenden. Sista punkten som lyfts i slutsatsen är att pedagoger bör tänka nyanserat och tala öppnare med barn kring tabubelagda ämnen som sjukdom, död och hur barn kan skydda sig mot sexuella övergrepp.

Förord

Vi vill tacka alla som ställde upp på intervjuerna och delade med sig av sina känsliga upplevelser. Vi tackar även pedagogerna som trots de svåra omständigheterna ändå ställde upp på intervjuerna. Vi vill tacka vår handledare som alltid fanns där för att hjälpa oss och stöttade med råd och ideér. Jag *Nora* tackar mina fina vänner som stöttade mig igenom detta. Vill även tacka min familj speciellt mina döttrar som hjälpt med att hämta deras små bröder i förskolan. Jag *Najma* vill tacka mina två underbara vänner så jättemycket som också är mina skrivpartner som har blivit som en familj till mig under denna resa, ni är pärlor. Sen vill jag tacka min familj speciellt mina föräldrar och min kusin. Jag *Hawa* tackar min fina familj som stöttat mig speciellt min mamma som bad för mig. Vill även tacka mina fina vänner som stöttade mig igenom detta. Ett speciellt tack till min läkare som skrev på sömntabletter till mig då jag inte kunde sova om nätterna.

Innehållsförteckning

1	Inledning och problemformulering	5
1.1	Syfte och frågeställning	6
1.2	Historisk bakgrund	6
1.3	Anmälningssplikt	7
2	Tidigare forskning	8
2.1	Hur påverkas barn av krig och organiserat våld?	8
2.2	Kartläggning av flyktingbarns traumatiska upplevelser	9
2.3	Hur trauma påverkar barn i deras utveckling	10
2.4	Interaktion av flyktingbarn och deras familjer i svensk förskola	10
2.5	Psykisk ohälsa hos barn och vilket stöd barnen får för att bemöta detta	11
2.6	Användning av pyramidmodellen för att stödja flyktingbarn	12
2.7	Sammanfattning av tidigare forskning	13
3	Teoretiskt ramverk	14
3.1	Krispedagogik	14
3.2	Trauma	14
3.3	Empati	14
3.4	Lågaffektivt bemötande	15
3.5	Sammanfattning av begrepp	15
3.6	Fenomenografi	15
4	Metod	17
4.1	Material	17
4.2	Avgränsning och urval	18
4.3	Etik	18
4.4	Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet	19
5	Upplevelser från respondenterna	20
5.1	Inledning	20
5.2	Typer av trauman	20
5.3	Traumatiska erfarenheter i förskolan	20
5.4	Önskvärda beteenden från respondenternas perspektiv	22
5.5	Pedagogernas arbetssätt	24
6	Resultatanalys	27
6.1	Förskolans uppdrag	27
6.2	Pedagogisk hantering	27
6.3	Hur trauma påverkar barn	29

6.4	Sammanfattning	31
6.4.1	Sammanfattning av studiens frågeställningar	31
7	Diskussion	33
8	Vidare forskning	35
9	Referenslista	36
10	Bilaga	39
10.1	Intervjuer pedagoger	39
10.2	Intervjuer vuxna tidigare förskolebarn	40

1 Inledning och problemformulering

I denna studie undersöker vi vilken kunskap förskollärare har och vilka strategier de använder sig av i bemötandet av barn med traumatiska erfarenheter. I nära arbete med barn speciellt i förskolor träffar man nya barn varje år, därför bör man som pedagog vara väl förberedd på att alla bär på olika livserfarenheter och kulturell bakgrund. Som pedagoger arbetar vi i en komplex miljö där personal, barn och vårdnadshavare påverkar vårt dagliga arbete i mötet med barn. Barn kan ha gått igenom olika typer av trauman såsom separationer, sexuella övergrepp, våld i nära relationer, död och krig.

I studien lyfter vi även vuxna som tidigare gått på förskola med traumatiska upplevelser och hur de upplevde att pedagogerna hanterade deras situation.

Som förskollärare är det viktigt att ha kunskap i bemötandet av barn som gått igenom trauman. Vet man inte vilka metoder pedagogen kan använda sig av kan det uppstå en känsla av maktlöshet. Vi anser att all personal i verksamheten bör ta del av utvecklingsstudier i bemötandet av barn med traumatiska upplevelser. Vi utgår från en *fenomenologisk* ansats i vår studie för att få en klarare uppfattning kring hur alla olika involverade förstår och tolkar sin upplevelse kring bemötandet av trauma (Svensson & Åkerblom, 2020).

Förskolan ska erbjuda barnen en trygg omsorg och har en viktig roll för att bidra till att grundlägga barnens trygghet och självkänsla. Utbildningen ska präglas av omsorg om barnets välbefinnande och trygghet. Alla barn ska få uppleva den tillfredsställelse och glädje det ger att göra framsteg, övervinna svårigheter och att vara en tillgång i gruppen. Förskolan ska ge barnen möjlighet att utveckla en positiv uppfattning om sig själva som lärande och skapande individer enligt läroplanen (Skolverket, 2018, s.10).

Vikten av en vuxen som är medveten och har kunskap kring traumatiska upplevelser kan och kommer att påverka barnens framtid i synnerhet när det gäller självrespekt, självförtroende och sin syn på omvärlden (Almqvist, Norlén, Tingberg, 2019). Barn kan komma att få en större framtidstro ifall de får möjlighet att bearbeta känslor och traumatiska upplevelser. Raundalen och Schultz (2007) beskriver att barn som har traumatiska upplevelser med hjälp av bearbetning får en framtidstro.

Många tonåringar har idag svårt att uttrycka sig, mår dåligt och blir allmänt deprimerade. Hejlskov (2017, s.17) skriver "Barn som kan uppföra sig gör det", med detta menar han att barn som har förmågan att klara en specifik uppgift eller uppförande gör det. Hjärnfonden (2020) visar även studier som bekräftar att barn som lider av depression har svårt att utföra vissa moment de tidigare klarat av att göra, de går tillbaka i sin utveckling. Hejlskov (2017) beskriver att barn som inte klarar av vissa förmågor som deras jämnåriga kamrater blir diagnoserade. De bakomliggande orsakerna ligger dolda för de vuxna och kan därför bli kopplade till andra diagnoser som exempelvis ADHD¹. De flesta symtom inom ADD² eller ADHD har liknande symtom som finns inom PTS (posttraumatisk stress), därför kan det leda till att barn som lider av PTS blir fel-diagnosticerade.

Detta behöver dock inte vara en regel men bra att ha i åtanke att det kan ske. PTS är en diagnos som drabbar individer som varit med om traumatiska händelser i livet (Lund, 2020).

¹ ADHD - Uppmärksamhetsstörning/hyperaktivitet eller ADHD (Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder) är en funktionsnedsättning som innebär svårigheter att koncentrera sig och/eller reglera sin aktivitetsnivå och hämma sina impulser. (Hjärnfonden, 2009)

² ADD - är en form av ADHD, där bokstaven H står för hyperaktivitet. (Hjärnfonden, 2009)

Sorgen har sin egen vindlande väg genom dalar och bergspass, upp på höjder och ner igen. Ta av uniformen, lägg undan krigsplanerna, öppna hjärtan och händer. Var dig själv och se människan. (Gustafsson, 2006, s.19).

Enligt läroplanen (Skolverket, 2018, s. 6) har alla barn rätt till en utbildning som är designad och anpassad så att de utvecklas så långt som möjligt. Stöd och uppmuntran ska utformas för varje barn i behov.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med studien är att ta reda på hur förskollärare resonerar kring bemötandet och hanteringen av barn med traumatiska upplevelser. Genom våra egna iakttagelser i praktiken och arbetsplatser inom förskoleverksamheten, upplevde vi att det saknades tillräcklig kunskap kring hantering och bemötande av barn som upplevt trauma. Dessutom anser vi att förskolläraryrket borde ge mer kunskap kring hanteringen av trauma med förskolebarn. Genom intervjuerna undersöker vi pedagogernas tillvägagångssätt i arbetet nära barn i kris och traumatiska situationer. Almqvist, Norlén och Tingberg (2019) beskriver trauman som allvarliga händelser barnet drabbats av och det kan vara allt mellan död, krig, våld och separation. Raundalen och Schultz (2007) beskriver att genom att stötta, visa empati och omsorg kan svåra kriser bli möjliga att komma ur för barn och unga.

Vi vill med hjälp av intervjuer ta reda på vad pedagogerna bär på för kunskap gällande barn som förstås uppleva trauman. Med hjälp av att också intervjua vuxna som själva upplevt trauma i sin barndom och som barn gått i förskola får vi förståelse från båda sidorna.

Den största skadan gör den som vänder ryggen till (Raundalen och Schultz, 2007, s. 269).

Vi utgår ifrån dessa frågeställningar:

Hur resonerar förskolepedagoger kring barn som har trauman?

Vilka passande förhållningssätt finns det som pedagoger kan använda i mötet med barn som har traumatiska upplevelser?

Vad har vuxna personer med traumatiska barndomserfarenheter för tankar om vilken kunskap pedagoger behöver och vilka förhållningssätt som hade varit önskvärda från pedagogerna när de var i förskolan?

1.2 Historisk bakgrund

Enligt Engdahl (2020) fostrades barnen i förskolan under 1950-talet i syfte att stödja mammorna som förväntades komma ut i arbetsmarknaden, förskolan skulle främst vara en arena där värden, kunskap och normer överförs till barnen. Under tidiga 1900-talet krävde samhället att barnen inte längre fick äga och i samband med detta skapades även fler seminarier och utbildning inom förskoleverksamheten. Denna utveckling skedde för att ge pedagogerna tydliga uppgifter om hur de ska arbeta med barn. Detta ledde till att en läroplan fastställdes 1998 som pedagoger ska förhålla sig till. Vidare beskriver Engdahl (2020) att den stora utvecklingen som skett är att förskolan inte längre ska fostra barnet utan fokus är att utbilda och att fostran ligger på vårdnadshavarnas ansvar.

För 100 år sen hade man en annan barnsyn än den vi har idag. Sommer (2008) beskriver barnet som bräckligt, detta innebär att synen var att barnet är ett tomt blad som vuxna skulle fylla. Engdahl (2015) beskriver detta som ett paradigmskifte då barnen tidigare sågs som familjens ägodel och deras åsikter samt viljor inte var viktiga, medan barn idag har inflytande i allt som angår dom, deras åsikter och välbefinnande är centralt i förskoleverksamheten (Skolverket, 2018). Det förklarar även varför man under tidiga 1900-talet såg barndomen som en sårbar tid som behövde skyddas från all fara i världen.

Vidare beskriver Sommer (2008) att motsvarigheten till "bräcklig" är *resilient*, en barnsyn som innebär att man ser barn som kompetenta, mindre sårbara, flexibla och som föds med förmågor och potential vilket kan variera beroende på ålder, situation och individ.

Engdahl (2020) skriver att tidigare hade man en behavioristisk syn medan detta har utvecklats till en sociokulturell syn i förskolan. Man förstår nu mer än tidigare att barn utvecklas i samspel med sin omgivning samtidigt som de påverkar den. Detta får oss alla att förstå att barnet är en individ värd att lyssna på och respektera då de är med och utformar sin utveckling.

1.3 Anmälningssplikt

I enlighet med Skollagen kap 29 § 13 (2010:800) så är pedagoger skyldiga och har i plikt att göra en anmälan om man misstänker att ett barn far illa eller inte mår bra psykiskt. Om en pedagog upptäcker att ett barn inte mår bra eller har upplevt trauma så måste de lämna en skriftlig anmälan hos psykolog eller vid allvarlig situation kontakta Socialtjänsten, även lämna en skriftlig anmälan. Enligt Socialstyrelsen (2019) gjordes det under år 2018 331 000 orosanmälningar varav två tredjedelar gällde barn mellan noll och tolv år. Socialstyrelsen förklarar även att anmälningar har ökat under de senaste tio åren, orsaken bakom ökningen kan vara att myndigheter är mer medvetna kring barns situation och deras skyldighet att göra en anmälan (Socialstyrelsen, 2019). Det blir aldrig en anmälan för mycket och i enlighet med offentlighets- och sekretesslagen kap.6 §3 (2009:400) så framstår det att de ansvariga, i detta fall förskolepersonal, har rätt att lämna ut barnens sekretessbelagda information till myndigheten vid behov.

2 Tidigare forskning

Vi har sökt på artiklar och tidigare forskning som relaterar till vårt valda ämne. Artiklarna som hittades var alla på engelska och internationella, vi hittade dem med hjälp av artikeldatabasen EPSCO. Syftet med att vi letade efter tidigare forskning var att se vad andra forskare har för uppfattning kring ämnet. Detta gynnar oss då vi får en bredare syn och kunskap inom vårt valda ämne. Artiklarna vi presenterar nedan rör barn som drabbats av olika typer av trauma såsom krig, flykt och sexuella övergrepp. De lyfter även hur hantering och bearbetning kan ske.

Inom vår studie kommer ni stöta på begreppen *PTSD* vilket står för posttraumatisk stressdiagnos vilket man kan drabbas av vid allvarliga händelser som krig, död, våld, separation mm. Detta syndrom kännetecknas oftast genom att den drabbade visar ångest och stress. Drabbade kan bli aggressiva, få sömnproblem och visar även problem med att skapa relationer mm. (Lund, 2020).

Ni kommer även möta begreppet *FTD* frontotemporallobsdemens är lik en demenssjukdom, skillnaden är att detta syndrom inte bara skadar minnet de drabbade uppvisar symtom som tal och relations-svårigheter samt har svårt att visa empati och får försämrat uppförande. (Swedish FTD Initiative, 2017)

Inuti i ett barns hjärna ska det finnas roliga funderingar, drömmar och tusen olika frågor – inte sjukdomar, skador och annat som gör livet svårt (Hjärnfonden, 2020).

2.1 Hur påverkas barn av krig och organiserat våld?

Almqvist och Forsberg (1997) gjorde en studie på 47 barnfamiljer som flytt till Sverige från Iran. Den gjordes under 1987–1988 under 2 - 1 ½ årsperiod. Man intervjuade vårdnadshavarna samt barnen från iranska flyktingfamiljer med barn mellan 4 och 8 år. Intervjufrågorna baserade sig på 43 frågor som var barninriktade. En barnpsykiater intervjuade föräldrarna och en barnpsykolog intervjuade och bedömde barnen. Det forskarna ville undersöka var hur traumatiska upplevelser påverkar barnets psyke senare i livet och vilka konsekvenser de får. Uppföljningsstudier gjordes 2 ½ år senare med fokus på anpassning, beteendestörningar, hantering av barnets strategier och kamratrelationer.

Föräldra intervjuerna ändrades för att passa in i barnens utveckling, de bestod av 73 öppna frågor, för att se hur PTSD och FTD-symtom uppenbarade sig hos respektive barn. För att förstå barnen i förskolan tydligare undersökte man genom att använda sig av Erica-metoden vilken är en metod som anses bidra med information om barnets psykologiska utveckling och hälsa. Barnen får "bygga en värld" genom att de erbjuds en stor sandlåda och 360 miniatyrleksaker (ex. byggnader, staket, flygplan, djur, soldater, civila med olika yrken) man analyserar barnet under den tid barnet bygger och efter de skapat färdigt.

Diagnosen kunde ges ifall barnen kunde visa symtom till respektive kriterium som forskarna hade som mall. Här är ett exempel på hur frågorna kunde se ut "frågor om påträngande tankar och minnen av traumatiska upplevelser (kriterium B): Finns det några speciella minnen från Iran om händelser som gjorde ett starkt intryck på dig, som du tänker på? (om ja) Berätta om dem / det." Exempel på frågor om bedömning av allmän respons vad gäller skolsituationer,

fritidsaktiviteter och kamrat-förhållanden (kriterium C): "Berätta om din bästa vän. "Vad leker ni tillsammans?"

Enligt resultatet i första delen av intervjuerna upplevde föräldrar att 34 av 42 undersökta barn visar symtom på beteendestörningar av olika slag. I bedömningen som gjordes i första undersökningen upplevde psykologerna att 22 av 42 barn uppvisade återupplevda symtom kopplade till deras traumatiska upplevelser. Mängden traumatisk exponering var starkt relaterad till förekomsten av PTSD i dessa iranska förskolebarn. Med andra ord är mängden exponering för organiserat våld relaterad till förekomsten av PTSD, ju mer du exponeras ju större sannolikhet är det att barnen drabbas av PTSD.

2.2 Kartläggning av flyktingbarns traumatiska upplevelser

Goldin, Levin, Persson och Hägglöf (2007) har gjort en forskningsstudie i Sverige i en flyktinganläggning på 90 barn och ungdomar i åldern 1–20 år, för att urskilja samt erbjuda stöd till barn som befinner sig i riskzon. Forskningen grundar sig på flyktingbarns traumatiska upplevelser, före, under och efter krig. Forskningen gjordes genom att man hade en semi-strukturerad klinisk intervju. Detta innebär att socialnämnden och psykologer var med i forskningen i att kartlägga barnen då de har bättre förståelse på hur traumatiska upplevelser påverkar barnen.

Kartläggningen uppdelades efter frågorna in i olika specifika tidsperioder som före, under och efter krig. Trauma-stress-kartläggandet utfördes genom att de utsatta fick berätta vad de upplevt, och efter detta svara på utvalda frågor för att få en större förståelse till vad för trauman barnen upplevt. Dessutom följer forskaren upp de rapporterade händelserna genom detaljerade frågor såsom vad som hände, hur ofta och med vem? Avslutningsvis kategoriserade forskaren krigserfarenheterna i två olika grupper en akut-trauma och den andra långvarig stress. Forskaren menar att olika faktorer påverkar dessa kategorier. Akuta trauman orsakas på grund av våld i nära relationer, avlägset våld och vardagliga våld. Långvarig stress påverkas av förlust, förföljelse, tvångsseparation, familje-återförening och stress i vardagen. Alla hade olika traumatiska upplevelser och påverkades i samband med detta på olika sätt. De barn som drabbats av akuta trauman hade gått igenom traumatiska upplevelser under flykten från kriget i Bosnien, och fick en relativt bra livssituation i Sverige. Barnen till familjer med bra ekonomi och hög social status kunde i stort sett räddas från det värsta och köpas ut till Europa med sina familjer.

Barnen som led av långvarig stress drabbades av traumatiska upplevelser även före kriget, då de hade det dåligt ekonomiskt och i samband med det inte hade tillräckligt med skydd undan kriget, vilket i sin tur ledde till att de riskerade att separeras från sina föräldrar och syskon. Dessa barn såg mycket död, släktingar som dött av sjukdom eller i samband med krig. Vissa av dessa barn skadades personligen även av bombningar under kriget. Dessa barns största rädsla under sin tid som flyktingar var att separeras från sina vårdnadshavare eller släktingar. De hade det väldigt traumatiskt även i klassrummet då de ständigt var rädda att någon skulle komma och ta dem, detta hade de upplevt och sett hända med andra klasskamrater från samma land.

2.3 Hur trauma påverkar barn i deras utveckling

Statman-Weil (2015) genomförde en litteraturstudie i USA mellan 2010–2013 där han lyfter upp två barn som exempel för att förtydliggöra vilka typ av trauman som finns, dessutom undersöker han hur detta påverkar hjärnans funktion och minnen. Forskaren tog reda på vad för typ av trauman dessa två barn gått igenom, och hur det påverkar barnens beteende. Forskaren lyfter själva traumat dessa barn upplevt och använder det som exempel för att tydliggöra sin forskning kring hur det påverkar hjärnfunktionen. Statman-Weil kopplar ihop detta med tidigare forskning kring hur traumatiska händelser påverkar hjärnans funktion hos barn samt hur vuxna i barnets omgivning kan bemöta dem i kommunikation, interagera med barn för att skapa en relation, där barnen kan förlita sig på de vuxna som finns i omgivningen.

Dessutom finns det vuxna människor som erbjuder barn villkorlös kärlek, stöd och inspiration genom ens egna beteende. Ett av det viktigaste stöd som finns är att kommunicera, interagera med barn och skapa en relation där barnen kan förlita sig på de vuxna som finns i omgivningen. Avslutningsvis är det som har mest betydelse att vuxna ska stötta barnen att hantera psykiska, emotionella och fysiska trauman.

Enligt Statman-Weil (2015) påverkar tidiga traumatiska upplevelser barns hjärna, genom att kemiska och neurologiska reaktioner upplöses i kroppen. Kemiska neurologiska reaktioner kallas även för stressrespons. Denna reaktion finns i alla människor men hos barn med traumatiska upplevelser finns den med en väldigt hög nivå i kroppen. Detta medför att de blir ständigt på vakt, vilket innebär att dessa barn är ständigt stressade, har hög ångest och de riskerar även att drabbas av hjärtinfarkt. Genom detta aktiveras barnens biologiska instinkt vilket är att de antingen kämpar, fryser eller flyr i situationer där de känner sig hotade. Barn som lever med stresstrauma riskerar att enbart över att utveckla sin kemiska neurologiska reaktion. Detta leder till att dessa barn har svårt att utveckla andra känslomässiga reaktioner och har höga impulsreaktioner. Tyvärr drabbas dessa barn även av svårigheter att kommunicera, att skapa sociala sammanhang och relationer.

2.4 Interaktion av flyktingbarn och deras familjer i svensk förskola

Lunneblad (2017) har gjort sin studie i Sverige, vid Göteborgs universitet. Metoden som har används i denna artikel är intervjuer och observationer på tre olika förskolor. I denna undersökning har Lunneblad presenterat tre olika metoder som kan underlätta arbetet med nyanlända barn och deras familjer inom förskoleverksamheten. Forskningen som har planerats och genomförts är indelad i tre övergripande ämnen, 1) *Sårbara barn* 2) *Att fostra föräldrarna* och 3) *Flexibla rutiner*, dessa ämnen har diskuterats i denna artikeln.

Målet med undersökningen är att ta reda på hur pedagoger stödjer barnen och skapar tillitsfulla relationer med familjerna. Vidare visar de också att pedagoger har en diffus uppfattning om vårdnadshavaren samtidigt som de är självkritiska när de inte är tillräckligt tydliga i deras informationsutbyte.

Irritation kan uppstå när vårdnadshavare inte kan förhålla sig till verksamhetens regler som exempelvis att inte komma i tid till förskolan. Pedagoger tar åt sig personligt när vårdnadshavare inte lever upp till hur man ska uppföra sig som förälder i svensk förskola. Det som menas är att ingen utpekar när en svensk kommer sent på förskolan utan om en nyanländ

gör så utpekade de som kränkande i förhållande till pedagogernas regler. Forskaren påpekar vidare vikten av att åstadkomma en tillitsfull relation med vårdnadshavaren.

Flexibla rutiner är en del av resultaten som används för att ge stöd till nyanlända familjer i den svenska förskolan. Metoden är att göra så att föräldrarna "lyckas som föräldrar" i deras möte med den svenska förskolan. Pedagogerna försöker så gott de kan förhålla sig till vårdnadshavarnas behov och deras nuvarande livssituation. Indirekt fostrar pedagogerna vårdnadshavaren att förhålla sig till rutiner på förskolan utan att känna sig dömda på ett negativt sätt.

Lunneblad (2017) beskriver även att pedagoger i förskoleverksamheten saknar förståelse för kulturer då de utgår från sina egna erfarenheter och idéer. De fokuserar mycket på vad som har hänt och missar behov barnet behöver i nuläget.

2.5 Psykisk ohälsa hos barn och vilket stöd barnen får för att bemöta detta

Alyse Loomis (2018) har gjort en studie i USA där hon diskuterar förekomsten och effekten av tidiga trauman. Genom studien vill hon belysa vikten av att förskoleverksamheten bör vara trauma-informerad. Med andra ord bör alla i verksamheten få stöd och utbildning kring hur man bör bemöta och stötta traumatiserade barn. Loomis beskriver att pedagoger/ vuxna bör ingripa och stötta barn så tidigt som möjligt, detta för att det i studier visat sig att trauman har negativ effekt på barnens välbefinnande även senare i livet. I enlighet med en studie Loomis hänvisar till så påverkas små barn mer av trauman än äldre barn. Barnens utveckling riskerar att bli påverkad på grund av deras traumatiska upplevelser. I enlighet med studier Loomis refererar till så har man sett ett samband med psykiska och fysiska hälsoproblem hos vuxna som drabbats av trauman som barn. Loomis beskriver vidare att barnens tendens att lyckas med sina studier påverkas, då tidig motgång direkt är kopplat till nedsatt social och emotionell utveckling.

I USA kan barn som agerar aggressivt eller dagdrömmer bli avstängda från skolan, detta leder till ännu större svårighet för barn att lyckas akademiskt. Forskaren betonar även att man inte kunnat bevisa att avstängning och barn med traumatiska upplevelser är kopplade men menar ändå att pedagogerna har svårt att bemöta barn med traumatiska erfarenheter. Loomis beskriver hur forskning bevisar att hantering och tidiga insatser i barnens traumatiska upplevelser främjar barnens psykiska hälsa som exempel beteendeproblem, stress och sociala relationer.

För att underlätta för pedagogerna i förskoleverksamheten finns *SAMHSA (Substance Abuse and Mental Health Services)* som stöd för skolor att ta fram metoder som kan användas för att upptäcka och vidta lämpliga åtgärder i hantering av traumatiserade barn. Trots att studier gjorts som tydligt bevisar fördelarna att arbeta trauma-informerat sätts för lite fokus på att implementera det i praktiken. Förskolor som gått utanför den vanliga förskolemodellen och införde terapi i sin förskoleplan resulterade i att barn med förseningar i sin utveckling även gynnades med hjälp av metoden.

Loomis vill med denna studie visa att det är högt prioriterat att använda metoder som trauma-informerade skolmiljöer. Förskolor bör utbilda sina anställda till att känna igen och bemöta tidiga barntrauma och delta i egen omsorg för att främja personalens trivsel. Traumatiska beteenden ses ofta som utmanande beteenden vilket kan vara skäl till att barn blir avstängda eller också utslängda från skolan.

Viktiga punkter som bör finnas i en trauma informerad förskola är att arbeta med relationsfokuserade insatser såsom relationen mellan barn och pedagog, arbeta psykiskt genom att uppmärksamma och bemöta, metoder att minska stress hos pedagoger, utbildning i psykologi, stödgrupper till vårdnadshavare samt ta del av tjänster som stödjer både barn och personal. En av de viktigaste komponenterna är att ha en god föräldrasamverkan och hänvisa och stödja föräldrar och barn ifall de upplevt trauma. Loomis menar att förskoleverksamheten borde fokusera på att pedagogerna får kunskap kring trauma och hur det påverkar barn. För att pedagoger och vårdnadshavare ska ha en chans att hjälpa barnen så tidigt som möjligt bör de finnas fortbildning för anställda i verksamheten och information kring trauma för båda parterna att få ta del av.

2.6 Användning av pyramidmodellen för att stödja flyktingbarn

Hurley, Saini och Carberry (2013) figur 1, grundade sin forskning på användningen av en specifik metod (pyramidmodellen), detta för att stödja flyktingbarn till positivt beteende och social utveckling. 25 förskoleverksamheter i New England, USA, tilldelades pyramidmodellen för att se hur den implementeras i vardagen. Forskarna intervjuade de anställda i förskolan för att förstå hur modellen fungerade i praktiken. Pedagogerna intervjuades även för att forskarna ville ta reda på vad för strategier de använt sig av i samband med bemötandet av flyktingbarn. Pyramidmodellen delas in i tre nivåer.

(figur 1)

Nivå ett längst ned i pyramiden består av att skapa trygga relationer mellan vårdnadshavare och barn, pedagoger och barn samt vårdnadshavare och pedagoger. Barnen behöver lyhörd

vänskap med andra jämnåriga i skolan. Barnen är i stort behov av en omgivning som är lyhörd, kommunikativ och präglad av omsorg för att stödja barnens utveckling. Under andra delen av den första nivån framstår vikten av en kvalitativ miljö. Med detta menar forskarna att miljön ska bestå av tydliga rutiner och kulturella barnprogram som anpassas för barnens bästa utveckling inom lek och socialisation.

Nivå två erbjuder barn som är i behov av känslomässig reglering och social kompetensutveckling. De mindre barnen har oftast redan utvecklat dessa förmågor med hjälp av metoden i nivå ett, men vissa barn behöver mer målinriktat stöd i sin hantering av utmanande sociala kompetenser som exempelvis ilska, besvikelse och konflikter.

Nivå tre består av ytterligare stöd för en god utveckling vilket inte alla barn lyckas utveckla under de nämnda nivåerna ovan. Man använder sig av planer inom positiv beteende stöd (PBS). Detta innebär att med hjälp av speciell bedömning på barnets utvecklingsområden skapa en mer personlig individuell plan. Dessa planer används sedan för att skapa metoder för individen som har problebbeetenden och stödjer för utveckling inom sociala relationer mm.

Hurley, Saini och Carberry (2013) lyfter upp i denna studie att användandet av pyramidmodellen gav olika resultat beroende på vilka barn det gällde samt vilken typ av traumatiska upplevelser de bar med sig. Denna pyramidmodell var inte det enda som användes av läraren i denna studie, utan de använde sig av andra strategier för att stödja och tillgodose barnets och familjens behov. Forskarna betonar att de flesta av dessa barn och familjer hade andra etniska bakgrunder, vilket skapade komplikationer mellan förskola och familjen. Forskarna upplevde även att pedagogerna ständigt tolkade barnens beteenden till olika diagnoser. Detta skapade missförstånd mellan läraren och flyktingfamiljen, vilket ledde till svårigheter att skapa en god relation.

I avslutningen beskriver forskarna att användningen av pyramidmodellen inte är en lösning utan bara en metod, då andra verktyg, som pedagogens professionalitet, spelade stor roll i användning av modellen. Exempelvis har flera pedagoger uttryckt att de inte hade tillräckliga kunskaper och utveckling inom deras profession, vilket ledde till begränsningar att ge tillräckligt stöd till flyktingbarnen. Forskaren menar att verksamheten bör få en fortbildning inom bedömning av utmanande beteende som barn visar i verksamheten. Vidare betonar forskarna att pedagogerna bör skapa ett system och en process i verksamheten för att kunna få stöd i bemötande av flyktingbarn med utmanande sociala emotionella behov. Dessutom menar forskaren att pedagogerna bör utvidga deras förståelse till andras kultur för att kunna bemöta och ta emot de nyanlända familjerna.

2.7 Sammanfattning av tidigare forskning

Dessa artiklar belyser och tydliggör vad trauma är, samt vilka påföljder och effekter det kan ha på barn som drabbats av trauma. Vidare betonar författarna vilka metoder som finns för att se vilka som drabbats av trauma, och hur man kan hantera det. De beskriver även hur viktigt det är att som närvarande vuxen uppmärksamma de olika behoven barnen har. Detta för att inte förvärra barnets trauma ännu mer. De belyser även att pedagoger bör vara uppmärksamma för att upptäcka barn som har traumatiska upplevelser.

3 Teoretiskt ramverk

Följande begrepp valdes tidigt utifrån intressen att undersöka relationer i bemötandet av barn och deras behov i samband med traumatiska erfarenheter. Vi hade dock behövt mer tid och fler pedagoger för att få ett större perspektiv i hur bemötandet ser ut.

3.1 Krispedagogik

Raundalen & Schultz (2007) beskriver ordet kris som en händelse och hjälp behövs för att komma ur en kris. För att barn inte lärt sig hantera, sätta ord på sina känslor och allt de går igenom blir de väldigt sårbara i en kris. Behovet av krishjälp innebär att ge stöd och planera för bearbetning och lärande. Krishjälp är en beteckning på det stöd som erbjuds och mottas av olika grupper som drabbas efter en händelse. Hjälpens upprinnelse ligger i disciplinerna krispsykologi och krispsykiatri. Den mesta synliga delen av krishjälp består av snabbt, så att säga på platsen, ge stöd och vägledning till personer som mer eller mindre tillfälligt befinner sig i eller i närheten av den kritiska händelsen. Man tänker sig huvudsakligen att det viktigaste för traumatiserade barn är att de få sitt behov av trygghet, förutsägbarhet och god rutin tillfredsställt. Den vanliga vardagen är i sig en tillräckligt god behandlingsåtgärd, såväl för dem som är födda här som de som har flytt hit från krig.

3.2 Trauma

Enligt Raundalen & Schultz (2007) är trauma ett ord som beskriver en förfärligt obehaglig händelse. Psykiskt trauma innebär överväldigande, okontrollerbara händelser som innefattar en extraordinär påfrestning för barn eller unga personer som utsätts för sådana händelser. Dessa händelser sker ofta plötsligt, de kan även vara repetitiva.

Händelser som räknas som traumatiska innefattar ofta att barnet känner sig sårbara och hjälplöst. Begreppet tillhör den medicinska terminologin, tidigare användes det för att beskriva lungsjukdomar, senare fick dessa sjukdomar egna specifika namn och termen trauma övertogs av krispsykologin. Inom krispsykologin är termen trauma kopplat till psyket/ hjärnan. Trauma påverkar lagring av minnet och känslor dessa minnen kommer senare tillbaka som trauman därav är det viktigt att bearbeta händelserna (Raundalen & Schultz, 2007).

3.3 Empati

Barn som har upplevt trauma behöver pedagoger som har förmåga att visa empati då detta skapar en trygghet i bemötandet med barn. Kinge (2015) beskriver begreppet empati som en förmåga, som dock inte går att använda som en metod. Författaren beskriver empati eller empatisk förmåga som en känsla som är viktigt att inneha när det kommer till det pedagogiska lärandet. Enligt Kinge (2015) är den pedagogiska och den empatiska förmågan sammankopplade med pedagogens personliga självutveckling i form av självkänedom och klarsyn. Att visa empati handlar inte bara om att kommunicera med barn utan även att pedagogen är lyhörd och lyssnar för att lyckas erbjuda barn den trygghet de behöver. Barnens självförtroende ökar samtidigt som pedagoger får barnen att uppleva en bättre syn på världen. Som förskollärare är det viktigt att kunna visa empati i barnens vardag för att stärka förskollärarens roll i sin profession vilket även bidrar till barnens utveckling.

Carlsson och Kimblad (2011) beskriver att vara en bra lyssnare innebär att ställa öppnande frågor vilket tyder på intresse. Dessutom är det viktigt att uttrycka sig och lyssna på andra. Våra olikheter kan orsaka konflikter om man inte är lyhörd vilket kan resultera i förödande upplevelser för barnen.

Jag lyssnar för att förstå dig, för att sätta mig in i din situation, känslor, dina behov och önskningsar (Carlsson & Kimblad, 2011, s.56).

3.4 Lågaffektivt bemötande

Enligt Hejlskov (2020) det är viktigt att belysa vad problem är för att förstå hur man kan bemöta det. I förskolan sker det ofta incidenter där pedagoger upplever vissa beteenden som problematiska. Det som kan underlätta bemötandet med dessa beteenden är att förstå att problem ursprungligen uppkommer i agerande med omgivningen och inte ur ett vakuum. Beteendet upplevs inte som problematiskt när man börjar bemöta för att hantera.

Lugn och självkontroll hänger ihop, och vi vill att personen behåller kontrollen över sig själv, så att han kan samarbeta med oss. Den kunskapen måste vi förhålla oss till genom att använda oss av vår egen affekt. Vi måste utstråla lugn, men också akta oss för att smittas av andras oro. Därför måste vi använda oss av metoder som skyddar både personen med beteendet och oss själva från att gå upp i affekt (Hejlskov, s. 1, 2020).

Genom att ge barn möjlighet till självbestämmande och deltagande ökar deras trygghetskänsla, detta är vad lågaffektivt bemötande innebär (Hejlskov, 2017). Pedagoger bör arbeta målinriktat och fokuserat med det svåra beteendet. Lågaffektivt bemötande har metoder som förenklar arbetet med barn som upplevt trauman eller bara beter sig problematiskt. Enligt Hejlskov (2017) är en typisk metod att den vuxna är i samma höjd som barnet, nära eller mitt emot. När man arbetar lågaffektivt bör man ha en lugn röst och lugna kroppsrörelser då barn lätt läser av vuxna och vårt syfte är att lugna barnet. Som vuxen och erfaren bör man ständigt veta att det inte enbart finns en strategi för att bemöta barn utan vuxna ska ha i åtanke att alla har olika livserfarenheter som påverkar deras beteenden och reaktioner.

3.5 Sammanfattning av begrepp

När en individ har förståelse till hur trauman påverkar en person stor som liten blir det enklare att visa hänsyn. Dessa valda begrepp är för att skapa förståelse till vad trauma är och att det börjar genom en kris. Begreppen beskriver även hur trauma bör bemötas och det genom lågaffektivt bemötande samt visad empati.

3.6 Fenomenografi

Fenomenografien som vetenskaplig teori och metod har en av sina rötter i den filosofiska skolbildning som går under beteckningen *fenomenologi*. Denna filosofi kan sägas handla om hur världen är beskaffad och är särskilt intresserad av förhållandet mellan människans varseblivning och den värld människan finns i. Fenomenografi handlar om en metod för att sortera de olika sätt som människor uppfattar världen på. Att använda sig av intervjuer är därav det bästa sättet att ta reda på hur individen uppfattar en händelse/ situation. Svensson och Åkerblom (2020, s.90) menar att fenomenografien vill undersöka den variation av uppfattningar som finns hos en grupp människor som ställs inför ett visst fenomen. Det handlar då om att vara uppmärksam på att de intervjuade personerna inte behöver ge några korrekta svar, utan att informationen vi får från dem är uppfattningar av deras upplevelser.

Det är även viktigt att vi som intervjuar inte lägger våra egna värderingar i deras tolkningar av en situation. Det som är sanning för mig behöver inte vara sanning för dig menar Svensson och Åkerblom (2020). För att förstå skillnader i uppfattningen av ett fenomen, i detta fall trauma, behöver vi naturligtvis intervjua flera personer.

4 Metod

Vi utgår fenomenografi som metod för att kunna granska både pedagogernas tolkningar och vuxna som har gått i förskolan med traumatiska upplevelser. Teorin ger oss mer utrymme för att lägga tid på varje individs berättelse och kunna förstå den.

Enligt Svensson & Åkerblom (2020) är fenomenografi ett forskningssyfte och inte en särskild strategi, och används på olika sätt beroende på vad man ska granska. Syftet är att kunna granska människors tolkning av ett visst fenomen, denna teori tillämpas idag inom flera forskningsområden. Skillnaden mellan människors tolkningar kartläggs och man diskuterar vad olikheten betyder. En undersökning som är baserad på fenomenografi är kontextuell, vilket innebär att man inte kan undersöka något empiriskt utan att sätta in frågan i det kontext där den hör hemma. Genom att analysera hur någon förstår ett fenomen får man fram vilka egenskaper eller naturfenomen som anses innehålla det som fenomenet är i verkligheten. Man strävar inte efter kompetens utan tycker att varje individs tolkning är en personlig kunskap. Syftet med vår forskning är exempelvis att synliggöra olika tolkningar på vilket sätt pedagogerna hanterar eller bemöter barn som har upplevt trauma. Därför strävar vi efter att framhäva olikheter i tolkningar, som är huvudpunkten inom fenomenografi (Svensson & Åkerblom, 2020).

Enligt Svensson & Ahrne (2015) ska man som student utifrån frågeställning och syfte/mål, välja den strategi som kommer att leda till ett svar på frågeställningen. Därför har vi valt intervjun som metod för att kunna granska pedagogernas tolkningar och för att kunna få så mycket information så att vår analys blir ett kvalitativt arbete. Eftersom syftet var att få fram pedagogernas tolkningar, är en kvalitativ analys den ansats som var lämpligast i vår undersökning. Vi har övat genom att ställa intervjufrågorna till varandra vilket Eriksson-Zetterquist och Ahrne (2015) beskriver som betydelsefullt och underlättar när vi senare genomför den riktiga intervjun. Respondenterna som presenterar sina personliga erfarenheter i förskolan som barn med traumatiska erfarenheter är:

Sarafina 36 år - kom till Sverige som sexåring - upplevt omhändertagande.

Sarabi 33 år – Svensk - upplevt sexuellt övergrepp hemma.

Nala 19 år - född i Sverige- upplevt sin fars död.

Mufasa 44 år - född i Libanon uppvuxen i Tyskland - upplevt krig, död och asyl.

Kiara 46 år - född i Libanon uppvuxen i Tyskland - upplevt krig, död och asyl.

Simba 22 år - född i Sverige- upplevt sin fars sjukdom och död.

Alla pedagoger som intervjuades i denna studie är utbildade förskollärare, de får även fingerade namn för att vi förhåller oss till den etiska aspekten som innefattar att forskare ska skydda sina respondenter och respektera deras integritet (Ahrne & Svensson, 2015). namnen är Vitani, Zazu, Scar och Zira och de har alla mer än tio års erfarenhet.

4.1 Material

De vuxna tidigare förskolebarn som intervjuades är personer vi känner, vi frågade ifall vi kunde använda deras erfarenheter i vår studie, vilket de godkände. Två av de intervjuade vuxna är uppväxta i Tyskland och två av dem är födda i Sverige en är svenskfödd och en kom till Sverige som sexåring. Pedagogerna valdes utifrån våra tidigare arbetsplatser, förskolor där

vi har bekanta som går och främst utifrån att deras erfarenheter med barn som upplevt trauma. Vi fokuserade även på att pedagogerna hade flera års erfarenhet inom sitt yrke för att se om de har olika metoder i sitt bemötande med barn som har traumatiska erfarenheter.

Vi hade valt att intervjua personligt på plats men detta var inte möjligt på grund av omständigheterna med Covid19 pandemin. Vi lyckades dock i stället genomföra intervjuerna via zoom. Samtalen spelades in och transkriberades vilket är viktigt för att få en så realistisk tolkning som möjligt. Frågorna som ställdes var alla lika för att kunna jämföra resultaten. Björndahl (2005) beskriver att det är viktigt att få med relevanta aspekter som kroppsspråk, tonfall, blickar samt rörelser detta leder till en större förståelse för mig som forskare i hur traumatiska upplevelser visar sig även i vuxen ålder.

4.2 Avgränsning och urval

Vi valde att sätta fokus på bemötandet mellan pedagoger och barn där enbart förskollärarna blir tillfrågade om samspelet. Frågeställningarna i intervjun med pedagogerna är baserade på samspelet i samband med barn som upplevt trauma. Vi valde utifrån den etiska aspekten att inte intervjua barn, då det är ett känsligt ämne att prata om och integriteten som genomsyrar förskoleverksamheten. Med denna förståelse valde vi sedan att intervjua vuxna som upplevt trauma under sin barndom och hur de bemöttes i förskolan respektive förskoleklass. De vuxna med traumatiska erfarenheter valdes utifrån vår bekantskapskrets, vi kontaktade dem via Facebook där vi beskrev vår studie och de fick själva ta kontakt med oss vid visat intresse.

För att få en bredare förståelse inom ämnet trauma och hanteringen av detta i förskolan, intervjuades båda parterna pedagoger och vuxna som har gått i förskolan med traumatiska upplevelser. Detta hjälpte oss att urskilja pedagogernas syn på trauman och bemötandet. De vuxna som intervjuades hjälpte oss få en uppfattning kring deras upplevelser i förskolan, samt gav de oss även idéer och åsikter om hur pedagoger kan arbeta och bemöta barn med traumatiska erfarenheter i förskolan. Vi intervjuade sex individer med traumatiska erfarenheter och fyra pedagoger.

Pedagogerna valdes utifrån egen erfarenhet i bemötandet av barn med trauma. Vi mejlade många förskolepedagoger med tydliga frågor där det framgick ifall de bemött och hanterat barn med traumatiska erfarenheter. Deras kontaktuppgifter fick vi från föräldrar som har barn i förskolor vi hade även kontaktuppgifter från våra tidigare arbetsplatser. Vi gjorde inget speciellt urval mer än att pedagogerna i mejlen tydligt informerades att de ska ha bemött barn med traumatiska erfarenheter, just vad för trauma det är var det ingen fokus på. Detta valet gjorde vi på grund av att covid-19 försvårade vår situation att få tag på flera pedagoger som vill vara med i studien.

4.3 Etik

Enligt Vetenskapsrådet (2017) beskriver de etiska aspekter under fyra viktiga principer vilket är konfidentialitet, sekretess, tystnadsplikt, avidentifiering. Vi förhöll oss till de etiska aspekter genom att vi respekterade allas integritet och gav dem fingerade namn vilket innebär att allt är anonymt. Sekretessen kring barn i förskolor är väldigt strikt enligt Offentlighets- och sekretesslagen 23 kap. 1 § (2009:400). Detta innebär att ingen information kring förskoleverksamheten får spridas. De intervjuade personerna var förskolepedagoger och vuxna med traumatiska erfarenheter. De blev innan vi började informerade om syftet med

intervjun samt att de när som helst kunde avsluta sitt deltagande. De fick skriva på en enkät där allt detta tydligt framgick (Åkerblom, personlig kommunikation, 10 september 2020). Vi visade särskild hänsyn till de vuxna med traumatiska erfarenheter genom att inte fokusera mycket på att få detaljer kring själva händelsen, vi frågade därav väldigt kort bara vad det handlade om. Hänsyn visade vi även till pedagogerna då vi vet att de har tystnadsplikt. Pedagogerna fick egna frågor som syftade på deras arbetssätt och frågorna de vuxna med traumatiska erfarenheter fick syftade på hur de upplevde att de blev bemötta och hur de önskar att pedagoger bemöter barn i dagsläget.

4.4 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

Det har hävdats att validitet, reliabilitet inte är så adekvata som utgångspunkt för att bedöma kvaliteten i kvalitativa studier. Det kanske är mer fruktbart att bedöma en kvalitativ studien med utgångspunkt i dess trovärdighet relaterad till relevanta teorier och begrepp. Enligt Pramling (2020) är reliabilitet något man undersöker som vid upprepning ger samma resultat oavsett vem som utför undersökningen. Vi valde artiklar med ramverk utifrån vårt valda ämne och dessa tidigare forskningar var även granskade och betrodda vilket leder till att andra kan gynnas av de. Vi intervjuade även direkt personer som upplevt trauman eller mött det i sitt arbete med barn vilket stärker trovärdigheten i vår forskning. Ahrne och Svensson (2015) beskriver att det är betydelsefullt att utgå från tidigare forskning och litteratur för att få en trovärdig bild. Vi hade tydliga frågeställningar som vi följde vi upp med hjälp av litteratur och tidigare forskning samt samling av intervjuer.

Pramling (2020) beskriver att validitet är relationen mellan det forskaren undersöker i studien och det forskaren hävdar är resultatet. Validiteten i vår gjorda studie kan ha påverkats beroende på respondenternas minnen och att det i vissa fall kunde skapa obehag att prata om det känsliga ämnet. Respondenterna nämnde även detta då de sa att det inte var enkelt att komma ihåg precis allt långt tillbaka i tiden eller att de under så liten ålder överhuvudtaget uppfattade precis allt pedagogerna gjorde för dem.

Svensson & Ahrne (2015) beskriver generaliserbarhet som en studie som kan sättas in i olika miljöer detta skulle då öka dess kvalitet i studien. Detta är väldigt svårt att uppnå just i vår studie då vi forskar kring personer och alla fungerar på olika sätt och har olika erfarenheter. Generaliserbarheten hade ökats ifall vi hade fler respondenter med samma traumatiska upplevelse. Vi kan därför inte direkt säga att våra slutsatser i studien i hög grad är generaliserbara. Hade vi haft fler respondenter, kanske ca 100, som i överlag hade liknande trauman hade möjligtvis studiens slutresultat kanske sett annorlunda ut. Detta gäller då även pedagogerna som vi intervjuade, hade vi fler som ställde upp på intervjuer med kunskap kring traumatiska upplevelser hade det givetvis påverkat vår uppfattning kring bemötandet och hanteringen av trauma i förskoleverksamheten.

Kiara

Jag minns inte så mycket det var så längesen, det kan ju även vara så att vi inte uppfattade allt pedagogerna gjorde.

Sarafina

Jag minns allt i detalj, upplevelserna var så traumatiskt för mig att det inte går att glömma.

5 Upplevelser från respondenterna

5.1 Inledning

I detta avsnitt presenterar vi vuxna personer som gått i förskola respektive förskoleklass med egna traumatiska erfarenheter. Respondenterna har olika etniska bakgrunder och upplevelserna utspelar sig i Tyskland och Sverige. Det som lyfts i detta kapitel är hanteringen av deras traumatiska upplevelser i förskoleverksamheten och en förtydligad bild på hur respondenterna önskar sig att pedagoger idag bör möta barn i förskolan med liknande erfarenheter. Hur hanteringen av deras traumatiska erfarenheter påverkade dem då och hur det påverkade dem senare i livet.

5.2 Typer av trauman

Respondenterna hade olika traumatiska upplevelser och bemöttes på olika sätt. De traumatiska erfarenheter vi presenterar här är ett fall av omhändertagande, två fall av förlust av förälder, två fall av krigsflyktingar samt ett fall av sexuellt ofredande. Det som presenteras är enbart kort deras egna traumatiska berättelser, detta i respekt för respondenternas integritet samt att vi förhåller oss till etik och moral. Anledningen till att det blir korta presentationer av trauman är för att fokus i vår studie ligger på hantering och bemötandet av de traumatiska erfarenheterna.

Sarabi

Jag har varit med om sexuella övergrepp som barn. Jag kan minnas varje gång jag blivit antastad.

Sarafina

Jag blev omhändertagen av socialen både jag och mina två äldre systrar. Jag hamnade själv långt ifrån mina systrar ute på landet.

Mufasa

En av de traumatiska upplevelser jag hade med mig var från Libanonkriget vi upplevde där. Främst flygplanen då de kom och släppte bomber, och liken man kunde se överallt.

5.3 Traumatiska erfarenheter i förskolan

Detta är några av respondenternas svar när vi frågade ifall de odetaljerat kunde dela med sig av deras traumatiska upplevelser. När vi sedan frågade hur respondenterna agerade i förskolan beroende på deras traumatiska upplevelser var detta deras svar. Deras agerande kunde skilja sig avsevärt där vissa kunde vara synliga och andra mindre synliga. Detta leder oss till nästa fråga och det är hur respondenterna upplevde att pedagogerna upptäckte och hanterade dessa traumatiska upplevelser.

Mufasa

Jag gömde mig under bordet av rädsla att det skulle bli bombningar. Vi hade kommunikationsproblem vi kunde inte tyska språket man löste då problem fysiskt. Det var ofta konflikter med andra barn då man missförstått varandra.

Sarafina

Jag vågade inte visa mina blåmärken. Jag vågade inte som resten av kompisarna säga att jag bråkade med mina föräldrar på morgonen eller ens komma ledsen till skolan. Jag ville alltid verka glad och lycklig. Jag kom till skolan med en blåtira, jag såg hur alla lärare tittade och viskade i korridoren, min pedagog frågade mig tyst har din pappa gjort detta? Jag sa NEJ, hon frågade mig flera gånger och plötsligt var det många andra pedagoger runt om. Säg då lilla vännen inget

kommer att hända. Jag berättade motvilligt att det var en ett år äldre kille med hans två äldre systrar som orsakade detta under helgen ute medan de ropade svartskalle. De trodde inte på mig, tills de ropade in killen som erkände. Jag kände då att jag aldrig blir trodd på utan bevis.

Sarabi

Jag ville alltid vara på förskolan samtidigt som jag älskade närhet och uppmärksamhet, det var dock väldigt obekvämt med manlig närhet och allt de gjorde kunde jag inom mig tolka som övergrepp. Kramar eller kom och sätt dig i mitt knä var mina största mardrömmar trots att jag var den som samtidigt ville umgås med dem. Det är svårt att beskriva och att förstå hur man vill ha något och samtidigt inte. Jag tror att det jag egentligen ville då var att få vara som resten av alla barn. Få hoppa i knäet på läraren kramas, leka och sitta nära vid högläsning och så. All manlig närhet var som ett övergrepp, det kändes så obekvämt när de klappade på ryggen. Blickar kändes även som övergrepp som att de klädde av mig med ögonen.

Sarafina och *Sarabi* dolde sina traumatiska upplevelser på olika sätt. *Sarafina* dolde genom att inte visa något alls och att därtill alltid verka glad, *Sarafina* upplevde att pedagogerna ständigt iakttog henne, vilket upplevde hon vara väldigt obehagligt och skapade en rädsla inom henne. *Sarabis* agerande var däremot helt annorlunda då hon sökte sig till uppmärksamhet för att smälta in i gruppen, *Sarabi* ville bli sedd. *Sarabi* berättade aldrig heller direkt vad hennes traumatiska upplevelse var för pedagogerna, men samtidigt säger hon att hon flertalet gånger försökt förmedla det genom att hennes agerande. Hon kände då att de inte trodde på henne vilket bidrog till att hon inte visste hur hon skulle bete sig, ska hon sitta med vännerna eller alltid vara rädd för alla män, var hennes uppfattningar om männen rätt eller misstog hon sig?

Ovannämnda citat beskriver händelser som utspelade sig i förskoleklassen (då lekis). Båda resulterade i att barnen inte kände sig betrodda, att deras ord inte riktigt väger något i pedagogernas öron.

Mufasa visade sina känslor i ett tydligt agerande genom att gömma sig under bordet, vilket resulterade i att pedagogerna då direkt kunde agera i samband med detta. När frågan ställs ifall respondenterna upplevde att pedagogerna förstod att de hade traumatiska upplevelser bli svaren väldigt lika. De upplevde att pedagogerna visste men att de inte gav sig mödan att förstå.

Sarafina

Pedagogerna förstod just då jag blev omhändertagen. Men senare uppfattade de inte att jag blev mer traumatiserad när de separerade mig från familjen än att få stryk av min far.”

Mufasa

Jag upplevde att pedagogerna var väldigt hjälpsamma, de förstod att vi kom från ett annat land med en annan kultur och att det var krig där vi kom ifrån. Jag fick mycket hjälp att lära mig språket. Det fanns dock inga kuratorer eller någon att prata ut med. När ex. jag gömde mig under bordet observerade de bara att det hände, de nämnde det bara för mamma de fanns ingen psykolog, de tröstade och sa att i Tyskland finns det inga krig att han nu var i säkerhet.

Simba

Jag vet inte varför men jag måste väl ha gjort något för jag blev i direkt samband med min pappas död mobbad i förskoleklassen. Jag blev skickad till kurator och psykolog flera gånger.

Nala

Ja de visste de förstod då de pratade med min mamma om mina långa dagar. Orsaken till att mina syskon hämtade och ibland lämnade, då min mamma var upptagen med min pappa och samtidigt skulle hinna till jobbet.

Kiara

Dom förstod inte i början men de pratade senare med mamma och förklarade att de såg annorlunda beteenden. Det var nog under vintern när det blev mörkare och vi lekte kurragömma då sprang alla och gömde sig och jag vägrade leta i det mörka rummet.

Dessa citat ovan visar ett mönster där alla inblandade pedagoger inte rent av kunde se att barnen hade upplevt något traumatiskt, när de inte kunde se det rent konkret eller få information kring det. I de tre fallen pedagogerna visste hade de informerats från vårdnadshavaren eller som vid *Kiara* och *Mufasas* fall visste pedagogerna att de var flyktingar. Detta leder oss till hur våra respondenter upplevde att de blev bemötta av pedagogerna i förskolan respektive förskoleklass. Deras upplevelser skiljer sig beroende på vilket trauma de gått igenom och hur de tidigare blivit bemötta av vuxna i deras omgivning.

Sarafina

De pratade väldigt vänligt men jag kände mig ständigt ifrågasatt, förföljd och otrodd. De nästan letade efter blåmärken på mig.

Sarabi

Dom försökte ändå alltid så gott de gick få tjejer att spendera mera tid med kvinnliga lärare och pojkarna med de manliga lärarna tror att de var så på den tiden.

Simba

Dom går efter sin utbildning det känns som att de har en mall med frågor som de ställer. Hur mår du? Hur är det? och svara man dåligt så slussas man vidare till en kurator där de ställer samma frågor och man svarar likadant. Det känns så opersonligt.

Kiara

Lärarna tog det väldigt bra pedagogiskt, var det något så tog de in mig i ett rymligt rum och lugnade ner mig, de pratade med mig om allt de uppfattade som bekymrade mig. De förklarade tydligt också att det här i Tyskland inte fanns krig att jag kan känna mig trygg.

Som vi nämnde ovan så påverkas givetvis mötet mellan barn och pedagog och hanteringen av den traumatiska händelsen ifall pedagogerna är medvetna om det. Som vi ser i citaten ovan bemöttes barnen på olika sätt pedagogerna kunde vid *Sarafinas* fall visa saknad av hänsyn till barnet. De sökte efter problem för att sedan slussa vidare barnet. Som *Simba* säger "Det känns så opersonligt" eller som *Sarafina* beskriver det som "De nästan letade efter blåmärken på mig." Men man kan även tolka pedagogernas bemötande att de var enklare för dem att bemöta och hantera barn som gått igenom traumatiska upplevelser i krig, än de barn som traumatiserats av händelser i familjen så som sexuella övergrepp, våld eller omhändertagande. Detta bekräftar även *Kiara* "De förklarade tydligt också att det här i Tyskland inte fanns krig att jag kan känna mig trygg."

5.4 Önskvärda beteenden från respondenternas perspektiv

Respondenterna fick frågan om hur de hade önskat att pedagogerna hade bemött dem i samband med deras upplevelser och i citaten nedan står svaren. Behoven enligt respondenternas upplevelser är att pedagogerna kan använda sig av olika verktyg främst lyhördhet, empati, att vara närvarande och inte vara för formell i sitt handlande med barn; med detta menas att vara en medmänniska. Det respondenterna beskriver är att vara olika vilket även är det mest logiska då alla människor fungerar och reagerar på olika sätt beroende på upplevelse och personlighet.

Respondenterna uppmanar pedagogerna att bjuda in barnen och involvera dem i deras vardag, genom att pedagogerna blir öppna till nya tankesätt samt presentera olika tabubelagda ämnen som sjukdom, sexuellt ofredande, krig och död. För att komma in i huvudet på ett barn menar respondenterna att det är gynnsamt att lyssna och tro på barnet genom att främst visa intresse. Det respondenterna lyfter är även behovet av att inte se ner på andras bakgrunder och livssituation som låginkomst med mera. De lyfter även att tid är pengar förskoleverksamheten.

I citat nedan beskriver både *Sarabi* och *Sarafina* att de hade önskat att pedagogerna lyssnat och trott på dem. De förklarar vidare sin definition av att bli "räddade" på olika sätt då *Sarabi* önskade att de hade förstått vad hon gått igenom och hade hjälpt henne ut ur sin svåra situation. *Sarafina* däremot önskade att de inte "förföljde" henne och ville inte bli räddad på samma sätt. Hon önskade att de istället förstod vad hon gått igenom och frågat henne hur hon har det. *Sarafina* upplevde att hon blev bemött annorlunda på grund av hennes etniska bakgrund.

Sarabi

Jag behövde få prata och bli lyssnad på främst fått bli trodd på."... "Lyssna och fråga. TRO på barnens berättanden och visa att deras åsikter och tankar är viktiga. När det händer i hemmet finns det tyvärr bara skolan som kan rädda. ... Man kan inte förbereda sig inför alla olika scenarier som sker i världen när man träffar barnen i förskolan men som jag sagt förut så är det viktigt att lyssna, visa barnen uppmärksamhet och inte prata över huvudet på barnen.

Sarafina

Jag önskar att de hade frågat mig hur jag mår när de separerade mig från familjen hur jag hade det i fosterfamiljen. Jag hade önskat att de inte förföljde mig i allt jag gjorde."... "Klart ska man vara uppmärksam och anmäla när ett barn far illa men ändå tycker jag att för mycket fokus hamnar på låginkomsttagare, arbetslösa eller invandrare. Jag hade önskat att fokus hamnade på att leka och utveckla barnen, finns det någon tydlig fara med barnen så ska man anmäla. De bör fokusera på att vara lyhörda omtänksamma och empatiska.

I citaten nedan beskriver *Mufasa* att pedagoger bör ha kunskap kring hur de ska bemöta barn, och tydliggör att det är nödvändigt att informera vårdnadshavare om vad barnet behöver för hjälp och därmed även ge ideér på hur man kan hjälpa sitt barn. *Mufasa* förklarar vidare att pedagoger bör praktisera efter det de studerat på universitet och inte klandra verksamhetens resurser på deras okunskap. Vidare betonar *Mufasa* och *Kiara* att pedagoger bör ge barn hjälp i att hantera sin situation.

Mufasa

Först och främst bör de sätta sig ner och lyssna på vad barnen har och säga vad för behov de har och informera föräldrarna. Som pedagog bör man ej styra barnen hela tiden ex. du har de här problemen du passar inte in här och därmed trycka ner barnen, tycker att pedagoger ska lyssna på vad för problembarnet har och hur man kan hjälpa denne och hur denne kan hjälpa sig själv. Inte liksom säga du har upplevt krig de finns inget att göra åt detta du är stämplad för livet. Erbjud psykologhjälp. Låta föräldrarna förstå att dennes barn behöver hjälp och exempel på vad som kan vara till hjälp.

Man kan inte förbereda sig på alla olika scenarier som övergrepp, våld, död och krig mm. Man kan inte vara påläst på allting men det är viktigt att det pedagogerna studerat på universitet tas med i praktiken. Att de inte slänger deras oförmåga på att det är brist på resurser i verksamheten. Att lösa problem som trauman tar ofantlig tid och när vi pratar tid är det så klart pengar. Och när man pratar på detta sätt så vill man egentligen inte hjälpa barnet tänker jag. Som pedagog får man inte tänka på pengar man ska ha barnet i centrum.

Kiara

Kanske låta barnet prata och gråta ut och verkligen ta det lugnt med barnet. Jag tror inte en

pedagog riktigt kan förstå vad ett barn har inifrån för de har inte varit med om det själv. Dom kan inte heller ge riktiga råd då de inte har samma upplevelser. De kan bara lyssna, egentligen kan de inte göra så mycket. Psykologer gör i princip så att de lyssnar mer än att ge råd för att man ska få prata ut och med ord uttrycka sig om det som bekymrar en. Som pedagog bör man kanske fråga barnet hur hen vill att man ska göra och fortsätta.

Simba däremot menar att pedagoger bör vara mer personliga och visa medmänsklighet då barn lättare pratar med personer de anser är ens vän. *Nala* beskriver sina önskningar kring hur barnen ska bli bemötta i stort sett som *Simba*. *Nala* betonar också att vänskap och tillit är viktigt för att ett barn ska kunna öppna sig och prata ut som sina upplevelser. De belyser båda att information om svåra ämnen som död och sjukdom borde ges i hela barngruppen.

Simba

Tycker att de ska bete sig mer personligt och inte som att de läser ur en mall som att de bara frågar det de måste. Man mår bra av att prata till en vän än en terapeut. ... Med de allra minsta ska man förbereda inför sådana svåra upplevelser som ändå är aktuella i livet.

Nala

Prata om det och informera barnet och hela gruppen om ämnet sjukdom."Jag tänker att man ska kunna umgås med barnen för att skapa tillit, när de väl litar på dem vuxna så kommer barnen att prata med dem. Jag skulle nog aldrig prata med en jag inte känner eller litar på. Det beror på från barn till barn.

5.5 Pedagogernas arbetssätt

I andra avsnittet i detta kapitel lyfter vi även pedagogernas erfarenheter i nära arbete med barn med traumatiska upplevelser och hur de hanterar detta i verksamheten.

Pedagogerna som var med i denna studie har mycket erfarenhet då de har arbetat nära barn i över tio år. De tre viktigaste punkterna som alla pedagoger lyfte var lyhördhet, kommunikation samt vikten att skapa god relation till vårdnadshavare. Pedagog *Zira* nämner även att pedagoger bör tänka på att barn är olika.

Zira

En specifik metod funkar inte på alla barn, man måste tänka på att tillgodose just de gällande barnets behov.

Vidare betonar även pedagog *Zazu* att det ligger i en pedagogs profession att förstå att individer är olika, då förskoleklassen är en arena där många olika kulturer möts. När man förstår blir det lättare att bemöta och inte skapa onödiga konflikter.

Zazu

Professionellt tycker jag att det är viktigt att ha grundläggande information kring olika kulturer för att inte dra förhastade slutsatser kring ett barn. Att försöka förstå vad som står bakom de annorlunda beteenden för att inte missförstå.

Pedagogen *Scar* menar även att jobba nära barn innebär att visa nyfikenhet:

Scar

Det är viktigt att inte ha fördomar när man jobbar med människor speciellt med barn, observera barnet för att se vad problemet är och vad jag eller rättare sagt vad hela arbetslaget kan göra för det här barnet.

Pedagogen *Vitani* menar att man som pedagog bör inta ett barns perspektiv och agera professionellt och skapa en trygg atmosfär för barnen.

Vitani

Det är viktigt att inte överdriva barnens känslor med detta menar jag att vuxna inte ska möta barnens beteenden och agerande personligt. Som pedagog bör man sätta sig i barnens situation, hantera barnens ilska lugna ner dem inte agera i affekt. Det hjälper inte att bli irriterad. Lyssna på dem istället, låt dem prata klart och uttrycka sina känslor. När barn hittar någon som lyssnar på dem så känner de sig trygga.

En av intervjufrågorna som ställdes till pedagogerna var, Hur märkte ni att barnet gått igenom trauma? Pedagogerna var alla överens om att information gavs i förtid från vårdnadshavare, sedan finns det tillfällen där pedagoger bör vara uppmärksamma och söka information eller grundläggande orsak till ett annorlunda beteende.

Zira

När jag såg annorlunda beteenden på barnet var min första instinkt att kontakta föräldrarna för att se ifall de upplevt samma beteenden hemma, det här gör att vi får bättre förståelse och relation till föräldrarna.

Pedagogen *Scar* beskriver att vid observation av ett specifikt barn märktes ett annorlunda beteende i jämförelse med de andra barnen vilket väckte funderingar.

Scar

Jag observerade barnet och i vilka tillfällen dessa beteenden utspelade sig, jag upptäckte då att barnet alltid springer under bordet och gråter när mamman lämnar och när hon är tillbaka för att hämta.

Zazu menar att det är oerhört komplicerat att läsa av barn i samband med traumatiska upplevelser, hen menar att man kan söka grundläggande orsaker till ett annorlunda beteende, men utan samverkan med föräldrar eller professionell hjälp som exempelvis psykologer blir det svårt att förstå vad barnet gått igenom.

Zazu

Det är ofta svårt att veta vem det är som går igenom något traumatiskt ifall vårdnadshavare inte direkt sagt det. Ibland kan man upptäcka beteenden som vi i arbetsgruppen uppmärksammar detta diskuterar vi ihop om och kontaktar vårdnadshavare senare även kurator och psykolog vid behov. Skulle vi inte få utomstående hjälp blir det många gissningar och det hjälper nog barnet inte så mycket.

När frågan ställdes kring önskvärda verktyg eller metoder att använda i hanterande syfte, svarade pedagogerna olika, detta då de hade olika erfarenheter i samband med hanteringen av traumatiska upplevelser med barn. Men svaren kan kategoriseras in i två punkter, den ena i tid och den andra under punkt arbetsgruppen.

Scar och *Vitani* lyfter nedan att resurser kan påverka arbetsgruppen i förskoleverksamheten genom att främlingar som de kallar det kan skapa oro bland barnen speciellt de som har traumatiska upplevelser.

Scar

Vi kan inte specificera en metod där vi kan säga att just denna metod funkar för alla, alla går igenom olika typer av trauma. Vi i arbetslaget hade önskat oss att vi hade haft en psykolog som är med oss i verksamheten. Det känns inte bra att alltid ha en främling som springer in vid behov. Hade vi haft en psykolog som hade varit en del av vårt arbetslag som träffar barnen varje dag så hade det underlättats för barnen att prata med psykologen och göra sig förstådd.

Vitani

Det hade varit enklare att hantera ifall vi hade haft mer personal, alltså ifall en pedagog blir sjuk så

behöver vi inte ta in “främlingar” (vikarier) i vår verksamhet. Eller att vi åtminstone har en regelbunden vikarie som alltid kommer. Detta skulle underlätta bemötandet med barn och andra pedagoger, för då läggs fokus på barnen och inte på att vägleda vikarierna i vad de ska göra.... Vikarier kan även försvåra arbetet med traumatiserade barn då de inte vet vad och hur de ska bemöta dem.

Zazu och *Zira* lyfter nedan att relationen till vårdnadshavare är det mest betydelsefulla i hanteringen och bemötandet av barn med traumatiska erfarenheter. De betonar även att tiden är nyckeln till möjligheten för bättre relationer mellan pedagoger och barn samt deras vårdnadshavare.

Zazu

Skulle vi haft mer tid hade det varit lättare att förstå och bemöta barnen. Vi är ju väldigt lyhörda men ibland räcker vi inte till därför är det viktigt att vi är extra uppmärksamma. Med tid hade vi kunnat skapa tryggare relationer, och det skulle leda till att många traumatiska upplevelser som barn går igenom eller som påverkar barn upptäcks i tidigt skede och kanske då kan vi tillsammans med vårdnadshavare bemöta, hantera och hjälpa barnen igenom händelsen.

Zira

Tittar vi på vad hur det har gått i processen att hantera barn med trauman anser jag att vi jobbat ganska bra. Jag hade definitivt önskat mer tid för att lyckas skapa bättre band med vårdnadshavare. Som det ser ut nu med covid-19 har det tyvärr blivit väldigt komplicerat att skapa en bra relation trots att det är viktigare nu än tidigare då många vuxna lider av psykisk ohälsa vilket kan påverka barnen i längden.

En kort sammanställning av intervjuerna visar att pedagogerna förstår att barn med traumatiska erfarenheter kan förekomma i förskolan. De visar även på att de har metoder på hur de kan bemöta barnen och vad för behov som behöver tillgodoses för att upptäcka och hantera.

6 Resultatanalys

6.1 Förskolans uppdrag

Förskolan ska sträva efter att skapa en trygg samvaro och bidra till barnens självkänsla, verksamheten ska även sträva efter att alla barn ska respektera mångfalden (Skolverket, 2018). För att skapa en så pass trygg atmosfär för barnen som möjligt bör pedagoger därför även veta vad de har för uppdrag. Finns förståelse kring uppdraget menar pedagogen *Vitani* bland annat att det även blir enklare att planera och utesluta onödig stress. Engdahl (2020) beskriver att förskolan har ett sociokulturellt perspektiv vilket innebär att barnen utvecklas med sin omgivning.

Omgivningen är betydelsefull för pedagogen då de i den samspelar med barnen, i den sker både lärande och utveckling och här blir pedagogens uppdrag synligt.

Läroplanen (Skolverket, 2018) och lgr11 (Skolverket, 2019) lyfter båda att det är betydelsefullt för barn att få möjlighet att utveckla förståelse kring tabubelagda ämnen som död och sjukdom. Skolverket (2018) manar pedagoger till att förbereda barn att leva och verka i samhället de har även gett i uppdrag att pedagoger bör sträva efter att barn lär sig i samspel med andra och ge möjlighet till fortsatt utveckling. Respondenterna *Simba* och *Nala* hade önskemål om att pedagoger i framtiden arbetar på ett mer förberedande sätt genom att informera barn om vad sexuella övergrepp innebär, sjukdom och hur det påverkar familjen samt diskutera död.

Enligt pedagogerna som blev intervjuade kunde man enklast få reda på ifall ett barn lider av något traumatiskt vid direkt information från vårdnadshavare eller även vid kontinuerlig observation och nyfikenhet, det senare alternativet är svårare och tar tid men är givetvis mycket givande. Alla pedagoger var överens om att kommunikation, lyhördhet samt en god relation till vårdnadshavarna är det viktigaste i att förstå barnen och vad de går igenom samt i hanteringen av trauman. Detta lyfter även Loomis (2018) då hon beskriver att en av de viktigaste komponenterna är att ha en bra föräldrasamverkan.

Lunneblad (2017) belyser även hur förståelsen till andra kulturer i förskoleverksamheten kan påverka barnet och dess utveckling. Har pedagogerna förståelsen kan man bespara sig onödiga konflikter samt skapas en bättre relation till vårdnadshavare. Pedagogen *Zazu* bekräftar även detta då hen säger att pedagoger i sin profession borde ha grundläggande information kring olika kulturer, detta skulle i sin tur spara pedagogen en massa fördomar och dra förhastade slutsatser kring ett barn. Även respondenten *Sarafina* nämner att hen upplevde att pedagogerna hade ett negativt synsätt beroende på hens kulturella bakgrund, och att det kan ha påverkat bemötandet mellan hen och pedagoger i förskolan.

6.2 Pedagogisk hantering

För att kunna jobba med barn så är det viktigt att pedagogen har empatisk förmåga. Genom att pedagogen visar empati gentemot barnen, känner sig barnen trygga och kan lättare uttrycka hur de känner. Som Kinge (2015) beskriver i sin bok så kan vi aldrig använda empati som en metod utan att det mer är en känsla som vi behöver ha med oss i det pedagogiska lärandet när vi jobbar med barn. Respondenten *Sarabi* betonar även att ifall pedagogerna visat mer empati hade kanske hennes situation sett annorlunda ut.

När pedagogen har empatisk förmåga och arbetar med den i samspel med barn, genom att visa intresse i vad barn har att säga även lyssnar genom att ställa relevanta frågor till barnet, ökar barnets självkänsla dessutom kommer barnet lättare kommunicera om deras livserfarenheter. Respondenten *Sarabi* påpekade att hon saknade en pedagog som visade hänsyn och intresse i det hon under förskoleåldern försökte förmedla.

Doverborg (2019) beskriver hur viktigt det är att pedagoger bör vara bra lyssnare och beakta hur dom socialiserar med andra barn och med övriga i arbetslaget. Vidare beskriver författaren att pedagoger bör visa hänsyn till barnens olika sorters varningar, samtidigt som de är lyhörda gentemot barnens känslor och uttryck.

Att jobba nära barn i synnerhet barn med traumatiska upplevelser är det av stor vikt att inta ett lågaffektivt bemötande. Hejlskov (2017) betonar att pedagoger bör arbeta målmedvetet och fokuserat. Pedagogerna *Vitani* belyser att det är viktigt att inte agera i affekt och lugnt hantera situationen, genom att lyssna och låta barnen komma till tals. Hejlskov (2017) beskriver vidare att pedagogen inte bör ha fördomar eller dra förhastade slutsatser kring ett barns annorlunda beteende i konträr bör pedagogen lyfta alla olikheter som finns på verksamheten speciellt de som finns i barnets omgivning. För att kunna arbeta med lågaffektivt bemötande borde pedagogen ha kontroll över sin röst och kropp eftersom barnen lätt kan avläsa vuxna. Senare beskriver Hejlskov (2017) att pedagogerna bör ha kunskap om att alla barn inte fungerar på samma sätt eftersom alla barn har varierande livserfarenheter, annorlunda beteenden och personligheter.

Ett sätt att hantera och bemöta lyfter forskarna Hurley, Saini och Carberry (2013) pyramidmodell som exempel, denna metod behöver enligt forskarna själva inte fungera på alla barn då man som pedagog bör ha i åtanke att alla individer fungerar och är mottagliga på olika sätt. Där första nivån är att skapa trygga relationer mellan alla i barnets omgivning, då barnet är i behov av lyhördhet, kommunikation och omsorg. Nivå två handlar om att stödja barnen i reglering av känslor och social kompetensutveckling. Specifikt hantering av ilska, besvikelse och konflikter. Tredje nivån behandlar barn enligt en plan positivbeteendestöd (PBS) där pedagoger med hjälp av en speciell individuell bedömning som är stöd för problematiska beteenden samt för social utveckling.

Almqvist och Forsberg (1997) beskriver att barn som gått igenom traumatiska upplevelser som krig och annat organiserat våld riskerar att drabbas av olika beteendestörningar. För att ge dessa barn en rättvis chans i samhället gäller det att upptäcka tillståndet och agera i hanterande syfte så snabbt som möjligt. En av synpunkterna respondenten *Mufasa* beskrev var att pedagogerna borde jobba i riktning mot att ge stöd och resurser till barn i tidigt skede och inte klandra verksamhetens ekonomi.

Statman-Weil (2015) beskriver hur trauma påverkar hjärnans funktion och minnen. Detta speglar sig och blir mest synligt i "negativa" beteenden. Statman-Weil (2015) menar att pedagoger och andra vuxna borde bemöta de drabbade barnen med mycket kärlek, guida dem in i ett liv där de känner att deras åsikter är viktiga och att de är kapabla att bidra till initiativ som är positiva för gruppen och dem själva. Barnen borde få hjälp att hantera deras emotionella och psykiska trauman. Respondenten *Mufasa* belyser just detta i intervjun att pedagoger bör ge barnen en chans att hjälpa sig själva, då detta är en förutsättning för barn att skapa ett bättre självförtroende och tillit till sin egna förmåga.

Sandberg (2014) betonar vikten med att förskolan ska samverka med vårdnadshavare. Vilket även Lunneblad (2017) bekräftar att det som skapar konflikter i relation till vårdnadshavarna är den diffusa uppfattningen vissa pedagoger har gällande andra nationaliteter. Vissa av pedagogerna vill inte ge sig mödan att förstå eller göra sig förstådda. Detta kan i sin tur bidra till att relationen skadas och fokus att hjälpa barnet blir minimalt. De flesta pedagoger som har intervjuats är överens om att relationen till vårdnadshavare är en viktig punkt med denna förståelse bör pedagoger även visa hänsyn till alla människors olikheter.

Pedagogen *Zazu* beskriver detta då hen beskriver att pedagoger bör ha grundläggande information kring alla olika kulturer för att inte dra förhastade slutsatser kring ett barn. Vidare beskriver pedagogen *Zazu* hur svårt det är att få veta om ett barn upplever trauma utan att få kontakt med vårdnadshavaren. Dom flesta pedagogerna som vi hade intervjuat betonar vikten med samverkan mellan förskolan och vårdnadshavaren. Respondenten *Kiara* beskriver att pedagogerna lugnade ner henne genom att de bemötte henne utifrån hennes rädslor, de säkerställde att hen hade det tryggt och att inget farligt skulle hända där hen befinner sig just nu. Det grundläggande som *Kiara* påpekade var pedagogernas initiativ att kontakta hens mamma. Detta var enligt hen hjälpsamt och otroligt uppskattat.

Sandberg (2014) betonar att pedagogerna ska vara uppmärksamma kring barn som riskerar att fara illa och uppfylla barnens behov. Att vara en närvarande och uppmärksam pedagog är grundläggande för hanteringen och bemötanden gentemot barn i stort och speciellt barn med trauma, eftersom ju mer närvarande pedagogen är desto mer ser man vad ett barn går genom, upplever och försöker förmedla. Enligt Skollagen kap 29 § 13 (2010:800) beskrivs vikten med pedagogens plikt när det gäller att genomföra en orosanmälan för ett barn som far illa eller inte mår bra psykiskt.

Respondenten *Sarafina* beskriver sin situation som ett dilemma då hen hade det väldigt svårt hemma, men ändå inte ville visa det i skolan. Hen var orolig om att pedagogen skulle göra en orosanmälan vilket skulle leda till att hen separeras från sin familj. Respondenten *Sarabi* hade däremot en önskan om att få en orosanmälan gjord för att hen plågades hemma med allt som hände. *Sarabi* beskriver vidare att bara skolan kan rädda när man går igenom svåra traumatiska upplevelser i hemmet. Detta betonar även Sandberg (2014) att pedagoger som är uppmärksamma och lyhörda kan rädda barnen ur svåra situationer.

6.3 Hur trauma påverkar barn

Statman-Weil (2015) beskriver att tidiga trauman påverkar barn genom att de har högre impulsreaktioner, vilket innebär att de ibland hellre skriker, gråter eller drar sig undan. De lider även enligt forskaren av ständig stress och ångest. Detta belyses i *Sarabi* då hen tydligt beskriver hennes svårighet att uttrycka sina behov och att själv förstå hur hen vill ha det. Att *Sarabi* även tolkade manliga blickar som övergrepp. Almqvist och Forsberg (1997) betonar även i sin studie att barn som exponeras för organiserat våld som exempelvis krig och våld i nära relationer riskerar att drabbas av posttraumatisk stress. Posttraumatisk stress är en diagnos som innefattar att de drabbade lider av relationssvårigheter, ångest, stress, aggressivitet samt sömnproblem. Enligt studien riskerar barn även att drabbas av frontotemporallobsdemens vilket försvårar deras relation och talutveckling. Enligt Almqvist och Forsberg (1997) leder detta även till ett försämrat minne och empatiförmåga. Även Loomis (2018) lyfter att barn som upplevt trauma riskerar att få det svårare i skolan, då de på grund av deras dåliga uppförande kan bli avstängda från skolan, detta påverkar i sin tur även deras sociala och emotionella utveckling.

Enligt Skolverket (2020) kan barn bli avstängda från en skola, detta är dock det sista alternativet rektorn får besluta. Pedagogerna måste först utföra andra åtgärder som exempelvis skriftliga varningar mm. Respondenten *Mufasa* lyfter även att hen som barn var väldigt utåtagerande vilket försvårade hens relation till andra barn även vuxna. Även respondenten *Simba* beskrev tydligt att hen hade svårt att förstå vad det var som påverkade hens situation senare i grundskolan då hen blev utstött och mobbad.

Vissa barn med traumatiska upplevelser har svårt med sociala samspel, vilket även forskarna Almqvist och Forsberg (1997) beskriver genom deras studie då barn som lider av olika traumatiska upplevelser kan drabbas av posttraumatisk stress. Posttraumatisk stress visar sig på den drabbade främst genom att denne har svårt att skapa relationer, blir våldsam, lätt irriterad, tillbakadragen, har ångest samt stress (Lund, 2020). Raundalen och Schultz (2007) beskriver att trauma är något en individ kan drabbas av vid krig, förlust eller andra allvarliga händelser där barn känner sig hjälplösa och sårbara.

Goldin, Levin, Persson och Häggelöf (2007) menar i sin studie att barn påverkas olika beroende av vad för form av våld de erfarit. Den ena är *akut-trauma* och den andra *långvarig stress*. Akuta trauman orsakas på grund av våld i nära relationer, avlägset våld och vardagliga våld, långvarig stress påverkas av förlust, förföljelse, tvångsseparation, familjeåterförening och stress i vardagen. Respondenten *Sarafina* beskrev att separationen från hennes mamma och syskon skapade en stor oro i henne. Detta ledde till att hen var rädd att hamna i samma situation vilket var orsaken till att hen aldrig öppnade sig för främmande vuxna. Hen kände sig förföljd under sin förskoletid vilket kan relateras till det forskarna Goldin, Levin, Persson och Häggelöf (2007) beskriver i sin artikel, personer som erfarit tvångsseparation, våld i nära relationer och stress i vardagen drabbas i sin tur av långvarig stress och akut-trauma.

6.4 Sammanfattning

Förskoleverksamheten bör vara en arena där alla barn känner sig lika trygga, pedagoger ska även vara medvetna om vad de har för uppdrag (Skolverket, 2018). För att skapa bästa möjliga bemötande och lyckas uppfylla barnets behov ska pedagogerna ha en relativt bra relation till vårdnadshavare. Engdahl (2020) beskriver att förskolan har ett sociokulturellt perspektiv vilket innebär att allt i den sociala omgivningen påverkar barnets utveckling. Detta försvårar traumatiserade barnens utveckling, på grund av deras oförmåga att skapa sociala relationer, visa och ta hänsyn till andras och egna känslor samt att de har svårigheter att kommunicera.

Dessa barn behöver extra stöd och vägledning av pedagogerna inför bemötandet av deras egna känslor, utveckling inom barnets sociala relationer samt andra svårigheter barnet går igenom. Pedagogerna samt respondenterna antyder att en kulturell förståelse och nyfikna pedagoger skapar trygga relationer mellan barn och pedagog.

6.4.1 Sammanfattning av studiens frågeställningar

Hur resonerar förskolepedagoger kring barn som har trauman?

Detta kunde skilja sig menar pedagogerna beroende på vilka trauman barnen bärde på. Enligt intervjuerna vi gjort med de vuxna tidigare förskolebarn kunde vi se ett tydligt mönster. Pedagoger som mottagit flyktingbarn som traumatiserats av krig kunde lättare bemöta barnens känslor och förstå vad de går igenom, i jämförelse med barn som traumatiserats av händelser i familjen så som våld och sexuella övergrepp. Både pedagoger och tidigare förskolebarn anser att det är en stor prioritering att erhålla information från vårdnadshavare. Pedagogerna var alla överens om att relationen till vårdnadshavare är väldigt betydelsefull i förståelse till barnens behov och situation. I synnerhet menar pedagogerna och respondenterna att det inte finns en specifik metod som fungerar på alla barn, det är avsevärt att förstå detta och inse att alla barn är olika och behöver sina behov tillgodosedda på olika sätt.

Vilka passande förhållningssätt finns det som pedagoger kan använda i mötet med barn som har traumatiska upplevelser?

En pedagogs förhållningssätt bör vara att ha en bra attityd och realistiska mål där barnets behov kommer först, där pedagogens barnsyn bör vara att sätta barnet i centrum och se barnets bästa i varje situation. Detta ger mer förståelse till vad barnen går igenom, exempelvis Sarabi och Sarafina som båda behövde hjälp men på olika sätt. Hade pedagoger klarat av att bortse från underliggande fördomar kunde deras behov ha tillgodosetts och besparat dem många år av lidande. Att ha en bra pedagogisk attityd innebär att se barnet som kompetent att förstå att barn vill göra rätt.

Vad har vuxna personer med traumatiska barndomserfarenheter för tankar om vilken kunskap pedagoger behöver och vilka förhållningssätt som hade varit önskvärda från pedagogerna när de var i förskolan?

Respondenterna önskade att pedagoger skulle använda sig av olika verktyg i sitt bemötande med barn som upplevt trauma. Verktygen de nämnde var lyhörddhet, empati, närvarande pedagog och att inte vara formell i sitt handlande med barn. Önskvärda beteenden respondenterna påpekade var att lyssna, tro och visa intresse i vad barnen säger och genom lek

försöker förmedla. Deras önskningar var även att involvera och informera barnen i svåra men aktuella ämnen som död och sjukdom.

7 Diskussion

Denna uppsats är skriven för att väcka funderingar kring traumatiska upplevelser. Vi anser att det är för lite studier inom förskoleutbildningen och förskoleverksamheten kring ämnet trauma trots att det är väldigt aktuellt, med tanke på hur många orosanmälningar som sker under årets gång i Sverige (Socialstyrelsen, 2019). Antalet flyktingar har ökat på grund av krig runt om i världen vilket ökar vikten av att som pedagog förstå olika kulturer och hur trauma uppenbarar sig och hur det kan hanteras. Dessutom lyfter denna uppsats vikten att förstå vad trauma innebär och hur det kan påverka barn i tidigt åldern. Genom att rannsaka och kritiskt granska sig som pedagog och speciellt i samspel med barn i behov av stöd att hantera sitt trauma, kan man lättare se hur man bemöter dessa barn och skapa större förståelse.

Hejlskov (2017) menar att pedagoger bör vara försiktiga med att tolka barnens beteenden, många pedagoger drar förhastade slutsatser runt barn beroende på deras uppförande vilket ibland kan leda till att de kopplar samman barnens beteende till diagnoser. Vi anser att pedagoger kan ha mött barn med traumatiska upplevelser i ett betydligt större antal, men att de inte själva uppfattat att barnets behov är kopplat till trauma.

Alla respondenter och pedagoger tyckte i stort sett att uppmärksamhet och lyhördhet är nyckeln till en god relation för barn, vårdnadshavare samt pedagoger. Men för att pedagogens lyhördhet och uppmärksamhet ska tillgodose barnens behov bör pedagogen visa empati och bemöta barn lågaffektivt. Detta belyser hur viktigt det är att kommunicera och skapa relationer.

Hurley, Saini och Carberry (2013) belyser att lyhördhet, omsorg och kommunikation är grund basen för en god utveckling inom barnets socialisation. Vi vill först och främst att förskoleverksamheten ska präglas av pedagoger och anställda som är medvetna om hur trauma påverkar barn samt hur detta kan hanteras. Vi vill uppmana kommunen att lägga ut mer resurser på förskoleverksamheten för att ge pedagoger och andra anställda på verksamheten stöd i hanteringen och bemötandet av barn med trauma. För att det är komplicerat att veta just vem det är som lider av trauma är det angeläget att alla förskoleverksamheter erbjuder sina anställda en fortbildning om trauma och kultur. Delas resurser ut på barn i behov vid tidigt skede kan det finnas en stor möjlighet att spara på det när de senare blir vuxna, som Loomis (2018) beskriver att barn som inte får den stöd de behöver riskerar psykisk ohälsa. Loomis betonar vidare att pedagoger kan behöva ta stöd av andra statliga organisationer för att lyckas skapa metoder för att upptäcka och utföra passande åtgärder för traumatiserade barn.

I förskolan arbetar pedagogerna redan med att belysa alla barn om sitt eget värde och sina moraliska principer. Men vi vill ändå vara tydliga med att informera betydelsen att arbeta utifrån ett nyanserat bredare perspektiv, där ämnet död kan vävas in i Halloween temat. Ett tema som ändå blir förståeligt och anpassat för barn på deras nivå. För att lyckas väva in kunskap om sexuella övergrepp är det mest befintliga att läsa en bok om det och belysa det i temat stopp min kropp vilket lyfter betydelsen om individens integritet. Att diskutera sjukdom med barn är oerhört viktigt för att involvera barn i deras vardag. Detta skapar i sin tur en bredare förståelse, kunskap och medmänsklighet i barn vilket även läroplanen (Skolverket, 2018) uppmanar pedagoger att sträva efter. Läroplanen (Skolverket, 2018) manar även att verksamheten ska tillgodose barnens behov. Med verksamhetens uppdrag, tydliga mål och

stöd till pedagoger, i att bemöta barn med trauma blir det möjligt att skapa förutsättningar som kan underlätta för barn i process till ett livslångt lärande.

Avslutningsvis presenterar vi med denna studie att pedagogernas resonemang kring hantering och bemötande av barn med traumatiska upplevelser är väldigt avgörande i barnens fortsatta studiegång och uppväxt. Genom intervjuerna med pedagogerna kan man konstatera att det var betydligt lättare att hantera barn som gått igenom trauma eller upplever trauma, när de blivit informerade om det från vårdnadshavare. Därav är vårdnadshavarnas samverkan med förskolan väldigt betydlig i att hantera dessa svåra situationer. Däremot är det väldigt svårt för pedagoger att koppla barns annorlunda beteenden till trauma när de inte vet vad barn gått igenom. Då blir det enklare att exempelvis koppla koncentrations svårigheter till ADHD eller andra diagnoser som liknar symtomen i posttraumatisk stress, vilket barn som drabbats av trauma oftast lider av. Pedagogerna lyfter även att olika strategier är lämpligast i hantering och bemötande av alla barn i förskoleverksamheten, då de måste bemöta barn utifrån deras olikheter och behov.

Med denna studie vill vi även ge de utsatta om så en liten del en chans att få sina röster hörda genom att de får möjlighet att berätta vad de gått igenom och hur de önskat att de blivit bemötta. Studien lyfter även verksamhetens påverkan i samspel med barn och hur de kan vara till hjälp. Dessutom ger studien pedagoger kunskap och information om hur deras bemötande med barn kan göra en otrolig skillnad.

8 Vidare forskning

Det vi hade önskat att studera närmare kring är hur trauma påverkat barn i vuxenlivet, då vi genom intervjuerna med de vuxna tidigare förskolebarn upplevt att de fortfarande släpas med deras traumatiska upplevelser som vuxna individer.

Vi vill även väcka nyfikenhet kring ifall det finns någon koppling mellan ADHD eller ADD diagnoserade barn och trauma. Då forskningen visar att symtomen mellan dessa diagnoser och trauma är väldigt lika varandra.

Alla anställda på en förskoleverksamhet är skyldiga enligt lag att göra en omedelbar orosanmälan vid minsta lilla tanke om att ett barn far illa. Enligt vår respondent så for hen mer illa när hen blev omhändertagen, detta väcker intresse i hur omhändertagandet påverkar barns psyke och välbefinnande i synnerhet de som separeras från sina familjer trots att de är fästa vid dem och inte hela familjen skadade barnet.

9 Referenslista

Ahrne, G. & Svensson, P. (2015). *Handbok i kvalitativa metoder*. (2., [utök. och aktualiserade] uppl.) Stockholm: Liber.

Almqvist, K., Norlén, A. & Tingberg, B. (2019). *Barn, unga och trauma: att uppmärksamma, förstå och hjälpa*. (Första utgåvan). [Stockholm]: Natur & Kultur

Almqvist, K. & Brandell-Forsberg, M. (1997). *Refugee children in Sweden: post-traumatic stress disorder in Iranian preschool children exposed to organized violence*. *Child abuse & neglect*, 21(4), 351–366. [https://doi.org/10.1016/s0145-2134\(96\)00176-7](https://doi.org/10.1016/s0145-2134(96)00176-7)

Barnhjärnfonden (2009) hämtad 2020-12-10 från <https://www.hjarnfonden.se/barnhjarnfonden/>

Barnkonventionen (1989) FN:s konvention om barnets rättigheter, FN:s generalförsamling 20 november 1989.

Bilden hämtad 2020-12-27 från

https://www.google.se/search?q=childhood%20trauma&tbm=isch&safe=strict&hl=sv&sa=X&ved=0CB8QtI8BKAFqFwoTCJi6qpG94u0CFQAAAAAdAAAAABAO&biw=1366&bih=623#imgcr=rw0b2GzbfVCkXM&imgdii=N96Zit1B_PmO7M

Bjørndal, C. (2005) *Det värderande ögat. Observation, utvärdering och utveckling i undervisning och handledning*. Stockholm: Liber.

Doverborg, E., Pramling, N., & Pramling Samuelsson, I. (2019). *Att undervisa barn i förskolan*. (Andra upplagan). Stockholm: Liber.

Engdahl, I. & Ärlemalm-Hagsér, E. (red.) (2020). *Att bli förskollärare: mångfacetterad komplexitet*. (Andra upplagan). Stockholm: Liber.

Engdahl, I. & Ärlemalm-Hagsér, E. (red.) (2015). *Att bli förskollärare: mångfacetterad komplexitet*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.

Hejlskov Elvén B. & Edfelt, D. (2017). *Beteendeproblem i förskolan. Om lågaffektivt bemötande*. Natur & Kultur. (208 s.)

Hjärnfonden (2009). hämtad 2021-01-01 från <https://www.hjarnfonden.se/om-hjarnan/diagnoser/adhd/>

Hurley, J. J., Saini, S., Warren, R. A., & Carberry, A. J. (2013) *Use of the Pyramid Model for supporting preschool refugees*, *Early Child Development and Care*, 183:1, 75-91, DOI: 10.1080/03004430.2012.655242. Tillgänglig: <https://doi.org/10.1080/03004430.2012.655242>

Lunneblad, J. (2017) *Integration of refugee children and their families in the Swedish preschool: strategies, objectives and standards*. *European Early Childhood Education Research Journal*. Jun2017, Vol. 25 Issue 3, p 359-369. 11p. DOI: 10.1080/1350293X.2017.1308162. Tillgänglig: <https://doi.org/10.1080/1350293X.2017.1308162>

Kinge, E. (2015). *Empati: närvaro eller metod*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Lalander, P. (2015). *Observationer och etnografi*. I G. Ahrne & P. Svensson (red.), *Handbok i kvalitativa metoder* (2., [utök. och aktualiserade] uppl., s. 93–113). Stockholm: Liber.

Loomis, A. M. (2018) *The Role of Preschool as a Point of Intervention and Prevention for Trauma-Exposed Children: Recommendations for Practice, Policy, and Research*. Topics in Early Childhood Special Education.

Tillgänglig: <https://doi.org/10.1177%2F0271121418789254>

Lågaffektivt bemötande. (2020) Hejlskov. Hämtad 2020-11-23 från <https://hejlskov.se/lagaffektivt-bemotande/>

Smith, M. M. S. (2014) *Asylum seeker and refugee children belonging, being and becoming: The early childhood educator's role*. Australasian Journal of Early Childhood. Mar2014, Vol. 39 Issue 1, p22-29. 8p. DOI: 10.1177/183693911403900104.

Tillgänglig: <https://doi.org/10.1177%2F183693911403900104>

Posttraumatisk stress. (2017) Lund. I. hämtad 2020-11-23 från <https://stress.se/posttraumatisk-stress/>

Raundalen, M. & Schultz, J. (2007). *Krispedagogik: hjälp till barn och unga i kris*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Sandberg, A. (2014). *Med sikte på förskolan - barn i behov av stöd*. Lund: Studentlitteratur.

SFS 2009:400. Skollag. Stockholm: Utbildningsdepartementet. hämtad 2020 11-12 från https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/offentlighe-ts--och-sekretesslag-2009400_sfs-2009-400

Skollag (2010:800), 29 kap

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800

Skolverket. (2018). *Läroplan för förskolan Lpfö 18*. Stockholm: Skolverket. hämtad från <https://www.skolverket.se/undervisning/forskolan/laroplan-for-forskolan>

Sverige. Skolverket (2019). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011: reviderad 2019*. (Sjätte upplagan). [Stockholm]: Skolverket.

Sommer, D. (2008). *Barndomspsykologi: utveckling i en förändrad värld*. (3. uppl.) Malmö: Liber.

Statman-Weil, K. (2015) *Creating Trauma sensitive Classrooms*, YC: Young Children. May2015, Vol. 70 Issue 2, p72-79. 8p, Tillgänglig: <https://www.naeyc.org/resources/pubs/yc/may2015/trauma-sensitive-classrooms>

Goldin, S., Levin, L., Persson, L. Å., & Hägglöf, B. (2007) *Stories of pre-war, war and exile: Bosnian refugee children in Sweden*, *Journal Medicine, Conflict and Survival*, Volume 17, 2001 - Issue 1 Tillgängligt: [Stories of pre-war, war and exile: Bosnian refugee children in Sweden](https://doi.org/10.1177/1073426807308104)

- Svensson, L., & Åkerblom, A. (2020). *Fenomenografi om undervisning i förskolan*. I A.
- Svensson, P., & Ahrne, H. (2015). Att designa ett kvalitativt forskningsprojekt. I G. Ahrne, P. Svensson (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber AB.
- Sverige. Myndigheten för skolutveckling (2006). *När det värsta händer [Elektronisk resurs] om krishantering i förskola och skola*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.
Tillgänglig:
<https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65825c/1553961626705/pdf1881.pdf>
- Swedish FTD Initiative (2017) hämtad 2020-11-29 från
<https://frontallobsdemens.se/swedish-ftd-initiative/>
- Utas Carlsson, K. & Rosenberg Kimblad, A. (2011). *Hantera konflikter och förebygg våld: förhållningssätt och färdigheter : teori och praktik i skola och fritidshem*. Jonstorp: Konfliktlösning i skola och arbete (KSA).
- Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Åkerblom, A. Hellman, N. Pramling (Red.), *Metodologi - För studier i, om och med förskolan*. Malmö: Gleerups AB

10 Bilaga

10.1 Intervjuer pedagoger

1: Hur länge har du arbetat som pedagog?

2: Har du själv erfarenheter av förskolebarn med traumatiska upplevelser i bakgrunden? Om ja, hur märktes det, om det märktes?

3: Kommer du att tänka på några särskilda situationer? Om ja, vad var det som hände och hur hanterade du det?

4: Vad tror du att pedagoger behöver veta/förstå/tänka på för att kunna göra det så bra som möjligt för traumatiserade barn?

5: Har du tankar om vad man kan göra för att förebygga att barn med traumatiseringar blir olämpligt bemötta i förskolan?

6: Hur bemöter pedagoger barn med traumatiska upplevelser?

7: Vilka resurser gavs till familjerna och barnen?

8: Vilka verktyg/metod hade ni önskat att ni hade på plats i verksamheten som kan stödja er och barnen i hanterande syfte?

9: Varför tror ni dessa verktyg/ metod hade hjälpt er och barnen/familjen?

10.2 Intervjuer vuxna tidigare förskolebarn

1: Du var påverkad av någon typ av traumatiska upplevelser när du var barn och gick i förskolan. Kan du säga något om vad det var du varit med om, du behöver inte ge detaljer, men så vi förstår lite grann?

2: Vilka konsekvenser hade dina traumatiska upplevelser för dig när du var i förskoleåldern? Hur tog det sig uttryck för dig? Reagerade du eller betedde du dig annorlunda än barn utan sådana erfarenheter, tror du?

3: Tror du att de vuxna, t.ex. pedagogerna på förskolan, märkte att du var påverkad av traumatiska upplevelser? Vid vilka slags tillfällen? Finns det särskilda situationer du tänker på?

4: Hur har blev du bemött av pedagogerna?
(Om personen nämnt speciella situationer, fråga hur pedagogerna agerade). Fanns det något som du tycker var väldigt bra?

5: Fanns det något som du tycker var problematiskt/hade negativ effekt för dig?

6: Hur hade du önskat att pedagogerna hade bemött dig? Alt: Vad hade du, tror du, behövt som förskolebarn med tanke på din trauma bakgrund?

7: Tror du att ditt liv hade sett annorlunda ut ifall de hade bemött dig på ett annat sätt?

8: Hur kan en pedagog hjälpa och bemöta ett barn nu?

9: Med tanke på alla resurser och forskning som finns. Vad tror du att pedagoger behöver veta/förstå/tänka på när de har barn i barngruppen som haft traumatiska upplevelser?